

Mi Go: byggnadsvård

Slutredovisning av

Projekt Rikt odlingslandskap och röjningar

Ladurenoveringar och röjningar, en förstudie

Ockelbo kommun och Ovanåkers kommun

Lst dnr 435-9948-07

Mimmi Göllas 2008

Foto: Mimmi Göllas, MiGo Byggnadsvård där annat inte anges.

Sammanfattning

Ett enkelt överslag ger att det år 1951 fanns ca 125 000 lador i Gävleborgs län. Av dessa finns det bara en bråkdel kvar idag. Glädjande är att det idag bland länets fastighetsägare finns ett nyväckt intresse att bevara ladorna i landskapet.

Projekt Rikt odlingslandskap och röjningar slutredovisas genom denna rapport. I projektet har tidigare erfarenheter bekräftats t.ex. när det gäller hur positivt bemötandet från fastighetsägare blir då de görs delaktiga i processen från början genom informationsträffar. Projektet har varit ett bra tillfälle att sammanställa och utvärdera minst tio års arbeten med ladprojekt i olika former.

I projektbeskrivningen har syftet preciserats till "att utarbeta en modell för hur man genom lokal samverkan kan förmera resurser och uppnå ett rikt och öppet odlingslandskap". Målgruppen inom projektet har varit de boende i utvalda delar av Ovanåkers kommun och Ockelbo kommun men i ett vidare perspektiv ska erfarenheterna kunna tillämpas inom andra kommuner i länet och kanske över landet. En sekundär målgrupp är de turister som besöker eller passerar bygden på sin resa. Projektet omfattar byggnadsobjekt i odlingslandskapet, främst hölador, och röjning av miljöerna kring dessa. Till projektet valdes Ovanåkers kommun då man med framgång redan tidigare genomfört olika renoveringsprojekt i samarbetet med kommunen. Ockelbo kommun valdes ut därför att kulturmiljövården inte hade haft några större renoveringsprojekt där tidigare.

I Ockelbo har två fastighetsägarmöten hållits med information före och under arbetets gång. 15 fastighetsägare har haft individuella besök av projektledaren med resultat att 54 lador har besiktigats. Målet har varit att stödformen Utvald Miljö, med ett schablonbidraget 14.300kr per lada, ska sökas för renovering av respektive lada. I Ovanåkers kommun har den ideella föreningen "Föreningen Stora Hälsingegårdars väg" bildats för att skapa en part i dialogen med kommunen vid fortsatta projekt och dessutom skapa en avsändare vid ansökningar om projektmedel i ladrenoverings- och röjningsprojekt.

Arbetet inom Projekt Rikt odlingslandskap har pågått sedan november 2007, har delredovisats i februari 2008 och slutredovisas i maj 2008. Projektet ingår också som Länsstyrelsen Gävleborgs bidrag till Riksantikvarieämbetets ekonomibygnadsprojekt som genomfördes under 2007-08.

Mimmi Göllas
2008-05-29

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Innehållsförteckning	4
Projekt Rikt odlingslandskap och röjningar.....	6
Varför ska man renovera lador?.....	8
Tidigare projekterfarenheter inom Gävleborgs län.....	8
Ovanåkers kommuns redan genomförda projekt	10
Fastighetsägarmedverkan.....	12
Fastighetsägarnas efterfrågan.....	13
Ur byggfirmornas synvinkel.....	14
Tidigare bidragsalternativ.....	14
Nya ladubidraget inom Utvald Miljö	15
Projektstöd genom Landsbygdsprogrammet.....	16
Nya ladubidraget – Ockelbo kommun.....	17
Genomförandeplan.....	17
Val av område	17
Introduktionsmöte med fastighetsägarna	18
Ladbesiktningar	19
Uppföljningsmöte med fastighetsägarna.....	20
Ladrenoveringskurs för fastighetsägare	21
Rödfärgning av lador	23
Röjningsarbeten.....	23
Uppföljning.....	23
Ladrenoveringsprojekt – Ovanåkers kommun.....	24
Genomförandeplan.....	24
Interimsstyrelsen.....	24
Föreningens vision	26
Årsmötet	26
Projektansökan	27
Uppföljning.....	28
Förslag till olika genomförandemodeller	28
Samordnad ansökan, projektstöd och projektanställda snickare	29
Samordnad ansökan, projektstöd och entreprenörer som genomför	31
Samordnad ansökan och projektstöd men enskilda avtal med entreprenör	33
Enskild ansökan men gemensam start	35
Att kostnadsberäkna åtgärder på en lada.....	37
Schablontider för ladrenoveringar.....	37
Om ladorna i Ockelbo och Ovanåker.....	38
Ockelboladan.....	38
Ovanåkersladan.....	39
Framtida underhåll av ladorna.....	39

Bonus.....	40
Källor.....	40
Förteckning över bilagor.....	41

Projekt Rikt odlingslandskap och röjningar

Vid tidigare genomförda ladrenoveringsprojekt i Ovanåkers kommun har det visat sig att engagemanget från fastighetsägare har varit stort och resultatet efter arbetet med ladslandskapen har blivit mycket uppskattat. Erfarenheterna från dessa arbeten gör att det skulle vara intressant att hitta en arbetsmodell där även andra byar och kommuner kan inspireras och få en chans att renovera sina lador till en rimlig kostnad. Med detta som bakgrund formulerades en ansökan om medel till Projekt Rikt odlingslandskap och röjningar. Projektet omfattar en förstudie med syfte att undersöka förutsättningarna för ladrenoveringar och röjningar samt att utarbeta en modell för hur man kan arbeta med frågor som ett öppet landskap, bevarade lador, ökad turism och ökad lokal samverkan. Modellen ska visa hur man på bästa sätt kan uppnå samverkan genom att ena en bygd kring renoveringar och röjningar.

Målgruppen inom projektet är de boende i utvalda delar av Ovanåkers kommun och Ockelbo kommun men i ett vidare perspektiv ska erfarenheterna kunna tillämpas inom andra kommuner i länet och kanske över landet. Genom att två kommuner valdes ut så bestämdes det att två olika modeller skulle prövas; en med en sammanhållen ansökan för ett större område och en med flera enskilda ansökningar inom ett större område. En sekundär målgrupp i projektet är de turister som besöker eller passerar bygden på sin resa. En attraktiv landskapsmiljö kan locka människor att stanna till på platsen. Projektet omfattar byggnadsobjekt i odlingslandskapet, främst hölador, och röjning av miljöerna kring dessa.

Konkreta aktiviteter som planerades inom projektet var att hålla möten i de utvalda försöksområdena för att fånga upp intresset för röjningar och renoveringar och att samla inspiration och idéer för hur man i bygden kan tänka sig att samverka kring dessa frågor. Därefter skulle arbete fortsätta med att skapa en arena för den lokala samverkan. Detta arbete ska mynna ut i en samverkansidé och eventuellt en projektansökan från bygden.

Till projektet valdes en kommun i vardera landskapet, Ockelbo i Gästrikland och Ovanåker i Hälsingland. Ovanåkers kommun valdes då man med framgång redan tidigare genomfört olika renoveringsprojekt i samarbetet med kommunen. Ockelbo kommun valdes ut därför att kulturmiljövården inte hade haft några större renoveringsprojekt där tidigare samtidigt som kommunen har en intresserad bygg- och miljöchef som kunde stötta projektet.

Projektet har finansierats genom Länsstyrelsen Gävleborg med 50.000kr från kulturmiljö (beviljat 070810) och 75.000kr från lantbruk (beviljat 070917). Riksantikvarieämbetet driver ett ekonomibyggnadsprojekt tillsammans med flera län som utreder bevarandet av överlopsbyggnader. Rikt odlingslandskap -projektet ingår som en del av Läns-

styrelsen Gävleborgs insats i RAÄ:s projekt. Den 23 oktober 2007 hölls upptaktsträff i Ockelbo kommun och den 23 november 2007 påbörjades arbetet med ladprojektet i Ovanåkers kommun.

Medverkat inom projektet har ett stort antal fastighetsägare, tillika ladägare, gjort. Deras synpunkter och gensvar har gett många bra infallsvinklar i arbetet. Från Ockelbo kommun har framför allt Anna Hansson, kommunekolog, bidragit genom hjälp med kartmaterial och genom god lokalkännedom. På Ovanåkers kommun har Olle Berglund, energirådgivare, deltagit i arbetet. Där har även styrelsen inom den nybildade Föreningen Stora Hälsingegårdars väg hjälpt till. Arbetet har genomförts i samarbetet med Länsstyrelsen Gävleborg genom Anna Sundberg, Pauline Englund och Håkan Sundelin. Projektledare var Mimmi Göllas, MiGo Byggnadsvård.

Projektet redovisas i en skriftlig rapport som innehåller en beskrivning av processen där både framgångar och motgångar presenteras samt om det bedöms vara möjligt att bedriva renoverings- och röjningsprojekt efter de föreslagna modellerna. Målgrupp för rapporten är länsstyrelsen och en utgåva ska även sändas in till Riksantikvarieämbetet. En delredovisning av projektet lämnades in 2008-02-28 och större delen av texten i den har återanvänts och kompletterats i slutrapporten som inlämnades 2008-05-30.

Lada värd att renovera.

Varför ska man renovera lador?

En inte vetenskapligt fastställd ekvation, men ändå ett realistiskt antagande, ger perspektiv på hur stora förändringar som har skett i landskapet. År 1951 fanns det 11 700 gårdar med mer än 2ha åker och där kan man anta att det fanns 5-15 lador per gård. Samma år fanns det 4 200 småbruk som antas ha 1-5 lador per gård. Med ett snitt på 10 respektive 2 lador per gård så ger det 125 000 lador i Gävleborg år 1951. Idag finns bara en bråkdel av dessa finns kvar.

Ladan är en karaktärsskapande byggnad i landskapet som talar om var i Sverige man befinner sig. Den beskriver hur marken har använts historiskt och är ett uppskattat inslag i odlingslandskapets profil. Idag är efterfrågan att få lador renoverade större än tillgången på bidrag så det är inte längre en pedagogisk uppgift att övertyga dagens markägare att bevara sina lador i Gävleborgs län.

Tidigare projekterfarenheter inom Gävleborgs län

Inom Gävleborgs län har man från läns museets och länsstyrelsens kulturmiljöavdelningar länge arbetat med att åtgärda lantbrukets olika ekonomibyggnader. Gästrikland har en blandad bebyggelse med större samhällen (t.ex. Gävle och Sandviken), järnbruk (t.ex. Gysinge och Forsbacka), bergsmansbyar med jordbruk och ren jordbruksbygd. Även Hälsingland har samhällsbildningar (t.ex. Bollnäs och Hudiksvall), järnbruk (t.ex. Voxna och Iggesund) men jordbruksbygden dominerar landskapet. Till jordbrukens gårdar hör och hörde ett stort antal ekonomibyggnader med olika funktioner där det stora flertalet är uppförda i olika träkonstruktioner. I takt med jordbrukets förändring har byggnader rivits och ersatts av nya eller övergivits. Ladorna på åkrarna är en av de byggnadstyper som har övergått från att vara nödvändiga till att ha rivits då de blivit överflödiga eller att i vissa fall blivit kvar för att användas som förvaringsbodar.

Redan under 1970-talet uppmärksammades ladlandskap i Gävleborg. Ett stort projekt genomfördes 1971-72 då man genomförde renoveringar av lador på Järvsöholmarna i Järvsö socken, Hälsingland. Det var ursprungligen ett naturvårdsprojekt där öppningen av landskapet och införande av betesdjur blottade ett stort antal lador i dåligt skick. I olika omgångar åtgärdades dessa lador med hjälp av AMS-arbetare. Projektet blev lyckosamt och man fortsatte att på samma sätt renovera drygt 10 lador på Kyrkängarna, också i Järvsö. I början av 1980-talet åtgärdades ett mindre antal lador vid Norrlandssporten/Myckelängarna med hjälp av Bollnäs kommuns arbetslag. Arbetena gjordes under den här tiden genom arbetsmarknadsåtgärder utan att länsstyrelsen gick in med några medel vid renoveringarna och därför är dokumentationen över vad som genomfördes knapphändig eller obefintlig.

I början av 1990-talet påbörjades flera ladrenoveringsprojekt i länet som en följd av ett större intresse i hela landet för kulturlandskapet som helhet vilket hade resulterat i

att bl.a. Jämtland, Dalarna och Norrbotten hade börjat uppmärksamma och åtgärda sina ladlandskap. Arbetet med ladlandskapen i Gävleborg började som ett initiativ från Lena Landström och Jesper Larsson på läns museet och stöddes av dåvarande länsantikvarien Erik Nordin. Deras erfarenheter från LiM-inventeringen i Forsa socken i Hudiksvalls kommun, där alla byggnadstyper i jordbrukslandskapet uppmärksammades, visade att Hälsingland inte har samma sorts lämningar i odlingslandskapet som man har i Södra Sverige. I Hälsingland var det ladan som bidrog till att ge landskapet en särskild karaktär. Hotbilden mot ladan blev inte riktigt fastställd genom den inventeringen, eftersom det bara var byggnaderna på aktiva jordbruk som inventerades, men det var första gången som även ladan ingick som inventerad byggnadstyp och gavs ett värde som kulturbyggnad i landskapet.

Genom planer på ny sträckning av E4:an genom södra Hälsingland och Söderhamns kommuns önskemål om inventering inför fastställandet av Riksintresseområden för kulturminnesvården så hade läns museet under en tid arbetat inom Norrala socken. Ladlandskapet längs Norralaån utsågs till riksintresseområde (Norrala centralbygd K606) och varje enskild lada kom att dokumenteras. Lokalkännedomen och kontakten med hembygdsföreningens eldsjälur gjorde att Norrala blev försöksområde för det första större ladrenoveringsprojektet i länet under 1990-talet. Det fanns inte några direkta förebilder hur projekt i odlingslandskapet skulle genomföras utan Jesper Larsson och Lena Landström använde sitt kontaktnät och satsade på att ordna möten på plats för att möta markägarna på deras villkor och lyssna på hur de ville att ladorna skulle hanteras. Det var ett nytt sätt för läns museet att arbeta, att möta en större grupp brukare av byggnaderna, men med hjälp av lokala nyckelpersoner, hembygdsföreningen och LRF kom man även att nå ut till de yngre jordbrukarna som normalt inte engagerar sig i kulturmiljövården (främst kanske pga. tidsbrist). Anlitandet av en lokal snickare som arbetsledare underlättade kontakterna med markägarna väsentligt. Den dåliga konjunkturen på arbetsmarknaden gjorde att först ett ALU-projekt och sedan beredskapsarbeten försåg projektet med arbetskraft. Läns museet stod som projektägare och skötte administrationen, en tidskrävande och arbetsam uppgift. Genom att ge avkall på de strikta antikvariska principerna och tillåta förändringar som skulle göra ladorna mer användbara så fick man bönderna med sig och projektet blev mycket lyckat. Ett exempel på en förändring var att ersätta de små luckorna på gavlarna med stora skjutportar som gjorde det möjligt med förvaring av redskap m.m. i ladorna. Under åren 1993-94 renoverades 59 lador i dalgången.

Efter Norrala försökte man få igång liknande projekt i Gästrikland men de kom aldrig tillstånd. Nästa ladprojekt som kunde genomföras var på Myckelängarna i Bollnäs 1998 där Bollnäs kommun upplät sitt arbetslag till arbetet med ladorna. Att en kommun ställde upp på ett så positivt sätt var både överraskande och glädjande för museet och länsstyrelsen. Eftersom läget på arbetsmarknaden fortsatte att vara kärt kunde flera

ladprojekt genomförs med anvisad arbetskraft men när arbetstillfällena sedan blev fler så har ladprojekten upphört med undantag för dem som genomförts i Ovanåkers kommun.

Målsättningen med ladprojekten har inte bara varit att rädda de enskilda byggnaderna, utan att skapa en bild av den helhet som odlingslandskapet utgjorde och fortfarande utgör med öppna marker och tillhörande lador, trots att ladorna idag har förlorat sin ekonomiska betydelse. Även enskilda lador, som inte längre ingår i stora ladlandskap eller projekt, har blivit möjliga att åtgärda genom det s.k. ladubidraget. Ladubidraget är en form av "uppmuntringsbidrag" som började fördelas 2004 av kulturmiljö på länsstyrelsen i Gävleborgs län. Intresset var stort för detta bidrag över hela länet, men majoriteten sökanden kom från Hälsingland. Under de fyra år bidraget fördelades renoverades drygt 80 lador av enskilda fastighetsägare. Detta "uppmuntringsbidrag" täckte inte på lång väg kostnaderna för renoveringarna utan fastighetsägarna lade ner mycket egen tid och resurser i renoveringsarbetena. Medel till bidraget hämtades ur det ordinarie byggnadsvårdsanslaget.

Ovanåkers kommuns redan genomförda projekt

Redan 1997 genomfördes det första ladrenoveringsprojektet i Ovanåkers kommun med arbetskraft anvisad från Arbetsförmedlingen. Mottagandet från ladägarna blev positivt och efterfrågan har därefter varit så stor att man från Ovanåkers kommun efterhand engagerat sig alltmer i frågan. Kommunen anställde under åren 2003-2006 snickare genom ett Lokalt investeringsprogram, LiP, för att laga lador och röjare som öppnade upp igenvuxna odlingsmarker inom områden som varit särskilt utpekade för sina natur- och kulturvärden. Under 2007 startade Projekt Stora Hälsingegårdars väg i samma kommun vilket har bidragit till att ytterligare lador renoverats efter den aktuella vägsträckningen.

Sammanlagt har 106 byggnader på öppen odlingsmark åtgärdats i olika projekt mellan 1997 och 2007 inom Ovanåkers kommun. Dessutom har ett antal lador hos enskilda markägare renoverats med ladubidrag under perioden 2004-2007.

En arbetsmodell, nu kallad Ovanåkersmodellen, har utkristalliserats ur erfarenheterna från de tidiga projekten. Kommunen skulle 1998 genomföra byggnadsinventeringar i utvalda riksintresseområden med införande av områdesbestämmelser som slutresultat av dessa. Vid tidigare försök hade protesterna från de boende blivit stora och ett nytt arbetssätt prövades därför. Berörda fastighetsägare kallades till flera informationsmöten, inför, under och efter genomfört arbete. De blev delaktiga genom att vid inventeringstillfället själva delta och kunna berätta om och få information om byggnaderna samt ställa frågor. Bevarandefrågan och möjlighet att få hjälp vid renovering var ett återkommande tema. Efter inventeringen var kontakten etablerad mellan fastighets-

Röjt område vid Sessman, Ovanåkers kommun, med renoverade lador.

ägare, inventerare och kommunens representanter vilket öppnade för en god dialog i allehanda frågor som rör kulturmiljön. Mottagandet var så positivt att kommunen blev inspirerad att gå fastighetsägarna tillmötes när det gällde renoveringsönskemålen och startade därför upp det första ladrenoverings- och röjningsprojektet med kommunalt anställda snickare och röjare. Projekten finansierades med en kombination av medel. Kulturmiljöanslaget 28:25 användes som grundplåt tillsammans med LiP-programmet. LiP-programmet innebar att all arbetstid som kommunens tjänstemän, anvisad personal och fastighetsägarna lade ner kunde tillgodoräknas i projektet liksom de medel som fastighetsägarna lade ner för inköp av material till ladrenoveringarna. Samfinansieringsmöjligheterna gav projektet en god ekonomi.

Under hela projekttiden hölls en nära dialog mellan kommun och länsstyrelse. Eftersom kommunen lyckades och fick renoveringarna och röjningarna att fungera så ökade förtroendet från länsstyrelsen så att projektet kunde utvidgas och fortsätta under flera år. Röjningarna av de forna betes- och slåttermarkerna genomfördes i samråd med lantbruksenheten på länsstyrelsen som upprättade skötselplaner som de djurhållare som nyttjar de nyröjda markerna har att följa. Både när det gällde röjningsarbetena och

ladrenoveringarna hade kommunen anställt samordnare som kunde hålla kontakten mellan myndigheter, fastighetsägare och de som genomförde det praktiska arbetet.

Fastighetsägarmedverkan

Tidigare ladrenoveringsprojekt har gett erfarenheter som vi kan dra nytta av i nya projekt. De tidigaste renoveringarna som gjordes med arbetskraft anvisad från Arbetsförmedlingen var ibland besvärliga då antalet tillgängliga för arbete växlade. Det pågick flera arbetsmarknadsprojekt samtidigt som skulle förses med arbetskraft och då räckte inte arbetskraften till alla projekt. Den anvisade arbetskraften som väl fanns att tillgå bidrog med olika insatser beroende på kompetens och motivation och ibland fick arbetsledaren en tung roll att driva på deltagarna i arbetet. Tillgången på anvisad arbetskraft växlar med konjunkturen och politiken och därför är det svårt att bygga en långsiktig verksamhet kring den typen av finansiering av ladrenoveringar.

De tidiga projekten där fastighetsägarna fick "allt serverat" ledde till passivitet och ibland t.o.m. missnöje. Att få fram virke i tid till ladorna eller att få dem urplockade var svårt och arbetsledaren fick ofta ringa återkommande och påminna ladägarna om deras förväntade insatser. Många gånger tvingades arbetslaget att städa ur ladorna själva för att inte renoveringarna skulle bromsas upp eftersom fastighetsägaren inte tog sig tid att göra det. Förväntningarna var stora bland vissa ladägare och när ladan väl renoverats kunde missnöje med att man inte städat bort alla virkesrester uttryckas eller klagomål över att ladan inte blivit målad samtidigt framföras. För de inblandade som gjort stora arbeten med grund och tak blir sådant tråkigt att höra. När "någon annan" gör hela jobbet har fastighetsägarna en tendens att bli passiva så att underhåll och fortsatt skötsel uteblir. Man förväntar sig att "någon annan" ska göra även det. Betonas ska att många uppskattade de arbeten som gjordes och framför än idag sin uppskattning, men det är både av de positiva och negativa erfarenheterna man ska dra lärdomar.

För att få ett större engagemang i den egna ladan så har Ovanåkers kommun arbetat efter en modell där berörda fastighetsägare kallas till möte innan projektet startar. Där klargörs tydligt att de som inte fullföljer åtaganden som att städa ur och ta fram virke inte kan räkna med att få någon hjälp utan då flyttas snickarnas tid över till en annan lada istället. Möten gör också att kontakten med grannar emellan ökar och benägenheten att hjälpa varandra förstärks. Ett visst mått av gruppsytryck att hålla de egna ladorna och markerna i gott skick uppstår när sammanhängande områden åtgärdas och få väljer att vara den som avviker med en rucklig lada på en åker med nyrenoverade lador. I detta fall är gruppsytrycket positivt för kulturmiljövården.

Fastighetsägarnas efterfrågan

Den genomsnittlige fastighetsägaren inom miljöer med bondgårdar inom länet har ett stort antal ekonomibyggnader att förvalta. Många har ärvt gårdar och känner sig förpliktigade att förvalta egendomen på ett sätt så att kommande generationer kan ta över. De senaste åren har en förändring skett genom att ett stort antal gårdar inte längre tas över av nästa generation utan fastigheten säljs istället på den öppna marknaden. En annan förändring är jordbrukets uppbyggnad. Från att det på varje gård har funnits mindre enheter med mjölk- och köttproduktion så har djurhushållningen flyttats till färre gårdar med ett stort antal djur. I större utsträckning utarrenderas jordarna på de gårdar där djuren har försvunnit så att det är färre jordbrukare som sköter större arealer vilket möjliggörs av en modern maskinpark. För ladorna innebär det att det är fler lador som står på mark som brukas av någon annan än ägaren, vilket kan få negativa konsekvenser för byggnadens underhåll. Besvärliga marker tas ur bruk och växer igen när en arrendator kan välja bort sådana partier.

Det de flesta ladägare efterfrågar är mer tid för att hinna med underhåll. När det gäller prioritering så finns det betydligt mer angelägna arbeten som går före vård av lador. En stor vinst för ladan vore ett återkommande underhåll med röjning av busk, bortgrävning av jord mot syllar, översyn av tak och att stommen i tid lyftes så att den inte blir stående mot marken. Ladägare är ofta medvetna om detta men bristen på tid gör att underhållet uteblir och istället blir ladan ett dåligt samvete.

Många ladägare efterfrågar någon som kan göra arbete då man upplever att man varken har tid eller kunskap att åtgärda byggnaden. Kunskap kan man ge den ladägare som så önskar genom de ladrenoveringskurser som länsstyrelsen återkommande ordnar genom de medel för kompetensutveckling som finns inom EU:s miljöstöd till jordbruket. Det finns entreprenörer som arbetar inom byggnadsvårdssektorn som gärna åtar sig arbetet med lador. Det är önskvärt att det lokalt inom ladrika områden finns några välkända och erkända ladrenoverare som fastighetsägaren lätt kan ta kontakt med. Kulturmiljövårdande myndigheter skulle vinna på att hjälpa till att etablera kontakt mellan dessa lokala snickare och ladägare i utmärkande ladlandskap. Även etablerade entreprenörer skulle tjäna på att gå en ladrenoveringskurs för att lära sig knep och genvägar och även förstå kulturmiljövårdens syn på hantering av byggnader.

Det samtliga ladägare efterfrågar är ekonomisk hjälp till byggnadsmaterial och arbetskraft. För att underlätta för fastighetsägarna att åtgärda sina lador finns idag bidraget inom Utvald miljö som fördelas av lantbruksenheten på länsstyrelserna. När det gäller renoveringen av lador så är ofta priset en avgörande faktor för ladägaren så även ett mindre bidrag kan vara avgörande för att renoveringen verkligen blir av. Eftersom man ändå har tänkt att ladan ska åtgärdas så gör bidraget att det känns som om man gör en ekonomisk vinst trots att kostnaden är större än bidraget.

Det vissa ladägare efterfrågar är hjälp med att se vad ladan har för skador och hur den ska åtgärdas. Den hjälpen kan en snickare erbjuda men även andra konsulter inom byggbranschen. Ofta kan läns museer och lokala museer ge hänvisning till rätt person eller firma. Inom ett större, sammanhängande område kan projektstöd sökas för att anställa en samordnare som kan upprätta åtgärdsförslag och bistå med blanketter till flera lador vilket får många fastighetsägare att verkligen fullfölja sin ansökan.

Ur byggfirmornas synvinkel

Ett stort problem för byggtreprenören med ladorna är att de är svåra att kostnadsberäkna när det gäller tid- och materialkostnader. Anledningen till det är att ladorna ofta invändigt är fyllda med föremål eller balar och att de sjunkit långt ner i jorden så att det inte är möjligt att undersöka syllarnas kondition. Ofta har ladorna placerats på impediment som inte går att bruka, som över en bäck eller på en stenig backe, vilket gör det svårt att få bra grundförhållanden. Även åkerleran som av jordbruksmaskinerna trycks upp mot syllarna orsakar röta.

Att göra kostnadsberäkningar är obetald arbetstid för en firma och därför är det mer attraktivt att räkna på flera objekt inom ett närområde. Att ha flera lador på samma ställe, även om det är olika ägare, kan ge samordningsvinster som gör att kostnaderna blir lägre för beställaren. För att fastighetsägaren ska göra vinster så ska ladorna åtgärdas inom en sammanhängande period så att transport av manskapsbod, verktyg och ev. virke görs samtidigt och inte uppdelat vid flera tillfällen under byggsäsongen. Det förutsätter att fastighetsägarna tillsammans kan göra en gemensam tidplan så att föremål i ladorna är borttagna, golv utlyft och eget virke framkört om man bestämt att göra sådana åtgärder själv för att få ner kostnaderna. Det kräver att någon åtar sig samordningsarbetet.

Ur byggfirmans synvinkel är att få arbeta på löpande räkning det bästa alternativet då man slipper att kostnadsberäkna och det kan också bli en ekonomisk vinst för beställaren. Vid ett fast pris måste man gardera sig mot oförutsedda kostnader och därför blir priset ofta högre. Fördelen med ett fast pris är att beställaren vet att det inte tillkommer kostnader utöver den angivna summan.

För beställaren blir det mycket billigare att göra förberedelser på egen hand eller genom att anlita någon med lägre timpenning än snickaren för att ta fram virke, städa ur ladan och röja sly. Sommartid är det ofta mycket jobb för snickarna och de slipper gärna den typen av arbetsuppgifter då.

Tidigare bidragsalternativ

Tidigare har olika ladrenoveringsprojekt inom större områden genomförts med olika typer av finansiering. Ofta har arbetsförmedlingen tillhandahållit arbetskraften, fastig -

hetsägarna har stått kostnaderna för material medan länsstyrelsen har bekostat anti-kvarisk medverkan i form av en antikvarisk kontrollant som medverkat vid projektstart, dokumenterat arbetena och slutrapporterat. Dessutom har ett "uppmuntringsbidrag" fördelats till enskilda fastighetsägare som velat renovera enstaka lador. Särskilt märkvärdiga lador eller lador inom byggnadsminnesmiljöer har kunnat få anslag ur det ordinarie byggnadsvårdsbidraget men dessa lador är få. Sammanfattningsvis kan sägas att efterfrågan på bidrag är betydligt större än tillgången på medel för åtgärderna.

Nya ladubidraget inom Utvald Miljö

Stödformen Utvald miljö är en miljöersättning som från år 2008 även ger möjlighet att söka stöd till renovering av överloppsbyggnader. Syftet med stödet är enligt Jordbruksverkets hemsida "att bevara och förstärka landskapets natur-, kultur- och rekreationsvärden". Speciellt för Utvald miljö är att länsstyrelserna själva prioriterar mellan ansökningarna utifrån de kriterier som man anser mest gynnar länet eller området.

Ansökan görs i Gävleborg på två blanketter; jordbruksverkets och länsstyrelsens, som hämtas hem från länsstyrelsens hemsida. I kulturmiljösammanhang är det nytt att behöva känna till blockidentitet, en geografisk kodning av åkern där ladan finns, samt att man måste ha ett kundnummer hos länsstyrelsen. De som är jordbrukare och vana vid lantbruks blanketter är det ingen nyhet för. Nytt för jordbrukarna är att länsstyrelseblanketten kräver foton på objekten, vilket är väl känt för dem som sökt byggnadsvårdsbidrag tidigare. Ansökan skickas in till länsstyrelsens lantbruksenhet som tillsammans med kulturmiljö gör urvalen. Kraven för att en byggnad ska beviljas stöd via Utvald miljö är i korthet att byggnaden:

- inte är i bruk
- ligger i anslutning till jordbruksmark
- är renoveringsbar
- har genuin karaktär
- står i sin rätta miljö
- är byggd innan 1950
- inte är flyttad efter 1950

En fastighetsägare som beviljas stödet är skyldig att under fem år från bidragets utbetalning sköta byggnaden så att den står kvar och se till att sly och busk inte växer upp kring den under den perioden. Arbetena på byggnaden får inte påbörjas innan beslut om bidrag har kommit.

Stödet till renovering av överloppsbyggnader är 14.300kr/byggnad. Motprestationen är att t.ex. ladan åtgärdas på ett fackmannamässigt sätt så att den står kvar i minst fem år och att bidraget rekvireras genom blankett via länsstyrelsen med fotodokumentation

på att åtgärderna man angett i ansökan blev utförda. Vem som gör arbetena, fastighetsägaren eller en entreprenör, är oväsentligt för bidraget. Om bidraget går till arbetstimmar, material eller moms är inte heller viktigt eftersom någon kvittoredovisning inte görs gentemot länsstyrelsen. Normalt sker utbetalning av bidrag från kulturmiljö mot uppvisande av faktura och utgår inte till moms. Eftersom länsstyrelsen har möjlighet att välja bland ansökningarna så utgår inte stöd till lador där åtgärderna är för små, t.ex. lagning av portar, då syftet är att bevara hotade byggnader där t.ex. tak och grund ska åtgärdas.

Tillskillnad mot kulturmiljös bidrag, som vanligen måste förbrukas inom ett år, så kan man i Utvald miljö själv sätta ett slutdatum inom ett till flera år så att man får längre tid på sig att slutföra arbetena. Man kan samma år söka för flera lador som ska vara klara vid olika tidpunkter men då ska separata blanketter skrivas i för varje lada. Det datum som har angivits som slutdatum går att skjuta upp om man i god tid ansöker om uppskov.

I samband med det första ansökningsdatumet den 31 mars klargjordes vissa punkter:

- att som överloppsbyggnad räknas inte byggnad som är viktig eller används inom företagets produktion
- som åtgärd får ingen förändring ingå (medan kulturmiljö accepterar t.ex. förstoring av portar för att främja ett användande)
- allt som står på åtgärdsförslaget ska göras innan bidraget kan betalas ut (vid en skadebesiktning kan flera skador noteras men här gäller det att veta vad som verkligen ska bli gjort)

Projektstöd genom Landsbygdsprogrammet

Inom Gävleborg finns ett landsbygdsprogram som gäller från 2007 till 2013. Syftet med det är att landsbygdsprogrammet tillsammans med andra program på både nationell och regional nivå ska nå uppsatta mål för ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbar utveckling. Delar av programmet hanteras av länsstyrelsen medan andra delar genomförs med ett "underifrånperspektiv" med Leader-metoden som arbetsform. Jordbruksverket är den centrala myndighet som anger direktiven för landsbygdsprogrammets utformning.

I landsbygdsprogrammet fastställs bl.a. att länets värden beror på dess innehållsrika kulturlandskap, att gårdarna på landsbygden har många bevarade ekonomibyggnader som saknar användning, att hälsingegårdarna är unika där en öppen landsbygd är en regional strategi med ett öppet odlingslandskap är en delingrediens. Ett delmål är att kulturarvet ska användas som resurs. Landsbygdsprogrammets Axel 3, projektstöd, utgår till projektansökningar inom några huvudområden t.ex. Bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet på landsbygden. Prioriteringsgrunder inom

Bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet som borde kunna vara tillämpbara i ett ladprojekt är:

- upprustning av värdefulla landskap och byggnader som har betydelse för den lokala identiteten
- utnyttjande av kulturmiljöer för såväl traditionell som ny verksamhet
- nätverksbyggande mellan företag, intresseföreningar med flera

Landsbygdsprogrammets stöd utgår inte till privatpersoner som vill renovera enskilda byggnader, även om det ligger inom intressanta geografiska områden, utan då hänvisas man till Utvald miljö eller byggnadsvårdsbidragen. Renoveringar och investeringar i fastigheter ska vara ett led i att skapa flera arbetstillfällen eller vara en förutsättning för att en produkt eller tjänst för att det självklart ska ingå i landsbygdsprogrammet. Røjning och ladrenoveringar bidrar inte till att fler arbetstillfällen bildas efter att arbetet är genomfört men är en förutsättning för en turistverksamhet baserad på upplevelser av ett vackert kulturlandskap. Siktlinjer mot berg och sjöar har ingen prislapp men är ett starkt positivt inslag i helhetsmiljön. Den offentliga medfinansiering (20%), som projekten kräver, skulle kunna sökas hos kulturmiljöenheten på länsstyrelsen.

Nya ladubidraget – Ockelbo kommun Genomförandeplan

Planen var den att en lämplig miljö med många lador skulle väljas ut inom Ockelbo kommun. De berörda fastighetsägarna skulle kontaktas och bjudas in till en informationsträff om ladrenoveringar. Därefter skulle intresserade fastighetsägare få individuella besök där deras lador besiktigades så att protokoll med skador, åtgärdsförslag och foton skulle kunna sammanställas av projektledaren. Därefter skulle en ny träff anordnas där information om villkoren för bidrag skulle lämnas och hur en gemensam upphandling skulle kunna skötas. Där upphör projekt Rikt odlingslandskap och sedan var det tänkt att fastighetsägarna skulle skicka in sina ladansökningar och fullfölja renoveringen om bidrag beviljas. Det fanns tid kvar i projektet efter delredovisningen den 28 februari 2008 och den tiden användes till uppföljningsarbete.

Val av område

För att hitta ett lämpligt ladlandskap i Ockelbo kommun gjorde några anställda på kommunen tillsammans med Bygg- och miljöchefen Ann Christin Gagge en mindre studieresa och tittade på olika jordbruksmiljöer. De fann flera miljöer med öppna och brukade odlingslandskap men på många ställen har ladorna rivits (t.ex. i Åmot och Åbyggeby). I området kring Mo och Ulvsta med närliggande byar fanns det många lador kvar vilket gjorde dem lämpliga som arbetsområden för projektet. Vid en närmare kartstudie konstaterades det att det fanns tillräckligt med lador för projektets genomförande i trakten kring Mo, på norra sidan om vägen mot Åmot. Eftersom det var okänt hur många av dessa fastighetsägare som skulle vilja delta i ladprojektet

gjordes en geografisk avgränsning så att antalet fastighetsägare skulle bli hanterbart om många av dem ville vara med.

Introduktionsmöte med fastighetsägarna

När det geografiska området för projektet var fastställt så skrevs en mötesinbjudan som skickades till alla fastighetsägare (183st) inom området. Genom kommunens fastighetsprogram kunde man på Ockelbo kommun få fram en adresslista. Länsstyrelsen bekostade utskicket. Det beslutades att mötet skulle hållas i Mobygården, som ligger inom landområdet, så att vi inom projektet skulle komma till fastighetsägarna och inte tvärtom.

Med på den inledande studieresan för att hitta lämpliga landområden var även Anna Hansson, kommunekolog, och Håkan Alkberg, vaktmästare/fritid, som är anställda av Ockelbo kommun och uppvuxna inom det senare utvalda området. Genom att de var väl kända i de områden dit inbjudan sänts fick projektet en bra start med två välbekanta namn som stod som kontaktpersoner på inbjudan. Det är en stor fördel med namn och ansikten som är välkända när en inbjudan skickas ut eftersom de blir naturligt att ta kontakt med dessa om det finns några frågor. Det är mycket viktigt att från början få en bra kontakt med de människor som ska ingå i ett projekt.

Onsdagen den 5 december kl.19 genomfördes det första fastighetsägaremötet i Mobygården. Tiden var vald så att de som har djur skulle hinna "stöka" klart för kvällen. Till mötet kom 25 personer som antecknade sig på närvarolistan. Ingen av de inbjudna tidningarna eller lokalradion, som hade fått pressinformation, kom till mötet men dagen innan fanns en artikel införd i Arbetarbladet vilket genererade telefonförfrågningar både på Ockelbo kommun och på länsstyrelsen. På mötet bjöds på kaffe med dopp. Kostnader för lokal och fika betalades genom projektmedlen. Att bjuda på kaffe bör göras på liknande möten eftersom det ingår i god umgängesträdion i trakten och öppnar en möjlighet för deltagarna att prata med varandra.

På mötet presenterade projektledaren sig själv för deltagarna och redogjorde för målet med Projekt Rikt odlingslandskap och röjningar. Eftersom den tilltänkta bidragsformen inom Utvald miljö var under bearbetning hos Jordbruksverket så gick det inte att ge en fullgod information om villkoren utan det betonades att uppgifter om hur, var och när ansökan skulle göras och vilka möjligheter och skyldigheter en beviljad ansökan medför måste komma senare. Bemötandet var mycket positivt och stämningen god eftersom de som kommit på mötet själva hade valt att delta. Frågorna rörde sig om främst om ekonomin och vilka åtgärder man fick göra för dessa pengar.

Med på mötet var även Anna Hansson, Ockelbo kommun, (Håkan Alkberg fick förhinder pga. sjukdom) och hon hade gjort en jämförelse mellan den ekonomiska kartan,

Besiktigad lada i Ockelbo.

"grönsaksbladet", från 1950-talet och dagens karta och kunde därmed visa att det är väldigt många lador som har försvunnit de senaste 50 åren.

I samband med kaffedrickandet gavs det möjlighet att boka in besiktningss dagar med projektledaren, vilket ett flertal gjorde. Övriga markerade på närvarolistan om de ville att deras lador skulle besökas senare. Med utgångspunkt från de utskrivna kartorna blev det diskussioner mellan deltagarna och många passade på att prata med de gran- nar man sällan träffar i vardagen. Den här typen av möten har stort socialt värde då det knyter samman boende inom samma område som sällan har anledning att träffas då jordbruket numera är en enmanssyssla och då majoriteten arbetar på annan plats än vid hemgården. Service som butik etc. saknas i trakten men man har vissa gemensam- ma satsningar i byn som besöksplatsen Mobydalen, viss turistisk verksamhet som Vildmarkscafé med älghägn och en konstateljé.

Ladbesiktningar

Projektets huvudmål var att hitta arbetsmodeller för hur ladprojekt kan hanteras och egentligen inte att besiktiga lador, men intresset för att få ladorna besiktigade var stort. Det kändes viktigt att fullfölja kontakten med fastighetsägarna och inom en

rimlig tidsperiod få till besiktning och protokoll så att ladorna inte skulle falla i glömska och ansökan utebli. Det var planerat att besöka ett tjugotal lador inom projektet men 54 lador kom att besiktigas. Det är viktigt att komma ihåg att det man startar upp ska man fullfölja gentemot den enskilde fastighetsägaren för det ger ett förtroende inte bara för projektet utan hela kulturmiljövården. I det avseendet har projektet inte helt lyckats eftersom det på intresselistan finns ytterligare sju namn där ladbesiktning inte gjorts pga. svårigheter att få tag på dem per telefon. Alla har bjudits in att delta i uppföljningsmötet som hölls och har därmed givits möjlighet att ta del av information om ansökningsförfarandet. Då antalet lador att besiktiga blev fler än beräknat så fanns det inte heller tid att besiktiga ytterligare lador utöver 54 som nu har besökts.

Tid för ladbesiktning bokades med fastighetsägaren när det passade dem. Det tar mycket tid i anspråk, ofta tid utöver ordinarie kontorstid, då man ska ringa och få tag i människor som in sin tur har olika arbetstider och befinner sig på olika platser. Det är viktigt att komma ihåg den tidsåtgången vid beräkning av projekttid. Även om själva besiktningsarbetet går lättare och snabbare om fastighetsägaren inte är med vid ladan så är det av stor vikt för kontakten att de faktiskt är med. Engagemanget inför renoveringarna blir större då man får se vilka skador ladan har och höra lite om ladans historia eller speciella konstruktion. Endast två fastighetsägare av 17 besökta fastigheter tog inte ledigt från jobbet för att närvara vid besiktningen (fram till 080228). Ett problem med årstiden (december-februari) är att dagarna är korta då det fort blir mörkt vilket begränsar arbetstiden. Vintern 2007/08 var mild och snöfattig i Ockelbo och därför var det möjligt att besiktiga ladorna vilket hade inte varit genomförbart vid en snörik vinter.

Vid besiktningen markerades ladan på kartan, den fotades och undersöktes, skador noterades liksom åtgärdsförslag. Protokollen är summariska eftersom majoriteten av ladägarna vill göra renoveringsarbetet själv och behöver protokollet som ett underlag i sin ansökan till länsstyrelsen och besiktningen som ett bollplank när val av åtgärd ska göras. De som behöver hjälp av en entreprenör ska få ett mer detaljerat protokoll men fortfarande går det inte att göra en vettig projektering eftersom ladorna är fulla med föremål, nedsjunkna i marken etc. vilket gör att golvåsar och syllar inte går att besiktiga fullt ut. Det är helt normalt att det ser ut så när det gäller lador. Protokollen anpassades efter ägarens önskemål om eget arbete eller entreprenör och skickades därför inte ut förrän efter uppföljningsmötet i februari då alla villkor för bidragen var klara.

Uppföljningsmöte med fastighetsägarna

I månadsskiftet januari-februari blev Jordbruksverkets ansökningsblanketter klara och länets egna kompletterande ansökningsblanketter från kulturmiljö på länsstyrelsen blev också godkända. Därmed var det möjligt att anordna ett uppföljningsmöte med

fastighetsägarna. Projektledaren skrev och skickade ut en inbjudan drygt en vecka innan mötet till de 25 som antecknat sig på det förra mötets närvarolista. Målsättningen var att kunna göra en delredovisning till Riksantikvarieämbetet den 28 februari, så tiden var knapp. RAÄ arbetar med sex län i ett projekt om ekonomibyggnader och bevarandet av dessa och där ingår Rikt odlingslandskap-projektet som en del från Länsstyrelsen Gävleborg.

Lördagen den 16 februari kl.14 hölls uppföljningsmötet i Mobygården. Av 25 inbjudna kom 14 ladägare, som antecknade sig på närvarolistan, och ett par ringde och angav förhinder. Projektledaren berättade om hur arbetet inom projektet fortskridit, något om vad som var typiskt för ladorna i trakten (erfarenheter från besiktningarna) samt informerade om de nu fastställda villkoren i bidraget. En noggrann genomgång av de två ansökningsblanketterna gjordes så att det skulle bli enkelt för den enskilde att fylla i de uppgifter som behövs. Hur blanketter ska fyllas i brukar vara ett stort problem för många så därför hade blanketter kopierats upp så att alla kunde följa med och göra egna anteckningar. Under mötet bjöd projektet på frukt och dricka. Återigen blev det diskussioner mellan ladägarna, nu kring praktiska bestyr gällande renoveringarna och troligen kommer man att kunna dra nytta av varandra vid arbetet med ladorna. Nya bokningar gjordes för lador som ännu inte hade besiktigats. Några anmälde intresse att delta i den kurs i ladrenovering som utlovades i maj (se nedan).

Vid uppföljningsmötet framgick det att majoriteten av ladägare själva ska eller med hjälp av släktingar och bekanta åtgärda sina lador. Antalet fastighetsägare som ska köpa den tjänsten var bara en fastställd vid tillfället och då är det inte aktuellt att göra någon gemensam upphandling.

Ladrenoveringskurs för fastighetsägare

För att stödja de fastighetsägare som vill och kan åtgärda sina lador själva ordnades en ladrenoveringskurs i byn Långänget inom det utsedda landområdet i Ockelbo. Lantbrukare inom Ockelbo kommun bjöds in via post och en annons sattes ut i lokaltidningen. Länsstyrelsens kulturmiljöenhet har många gånger tidigare anordnat liknande ladrenoveringskurser genom dåvarande KULM-medel och har god rutin på hanteringen. Det var därför länsstyrelsen som annonserade, tog emot anmälningar och bekostade kursen. Normalt ska de L L (Landet Lär)-finansierade kurserna vara avgiftsbelagda för deltagarna men här gjordes ett undantag eftersom kursen främst var riktad till dem som berördes av Rikt odlingslandskap-satsningen. Ett sätt från länsstyrelsen att visa uppskattning ("Good Will" eller kundvård i företagsvärlden) till de fastighetsägare som engagerat sig i ladornas bevarande. Genom projektledaren kontaktades lämpliga kursledare och kontakt förmedlades mellan ladägaren, där kursen hölls, och kursledarna. Ladorna som ska åtgärdas i kurs ska vara lämpliga i flera avseenden:

- skadorna ska vara lagom stora

- åtgärderna ska ha ett pedagogiskt värde
- ladorna ska vara typiska för trakten så andra ladägare känner igen sig i konstruktionen
- de ska vara tillgängliga (ej på plöjd mark)
- de ska ligga nära varandra så att grupperna kunde hjälpas åt vid behov (eller ur säkerhetsaspekt om en handledare måste iväg kan den andre ta hand om hela gruppen)

Dessutom ska fastighetsägaren kunna ta fram virke och städa ur ladan i rätt tid. Inom en kurs kan man aldrig garantera att ladorna blir klara och därför måste ladägaren vara beredd att färdigställa det som inte kursen hinner med dvs. kursen måste genomföras hos en fastighetsägare som själv kan göra jobb på ladorna. Hos Anders Larsson i Långänget fanns två lämpliga lador och han hade dessutom ansökt om bidrag i Utvald miljö till en annan lada så intresse fanns. Kursen finansierades med LL-medel vilket förutsätter att minst fem deltagare är lantbrukare eller har koppling till en lantbruksfastighet. Målet var att ha 16 deltagare på två handledare. Ca 25 anmälningar kom in så deltagarna fick prioriteras utifrån deras anmälningstidpunkt och anknytning till området.

Renovering av brädlada i Ovanåker. Kursledarna Håkan Hildingsson och Per "Lång-Pelle" Ohlsson.

Kursen hölls den 9-10 maj 2008 och handledare var Håkan Hildingsson och Per "Lång-Pelle" Ohlsson från Ovanåkers kommun då de har stor erfarenhet av arbetet med brädlador. Att välja en fredag och en lördag gör att de som inte vill ta ledigt från jobbet bara behöver vara lediga en dag och de som inte vill arbeta på helgen behöver bara offra en helgdag.

De åtgärder som var planerade var att ladorna skulle lyftas och hela syllvarvet bytas på en och två stockar i syllvarvet byts på den andra. Golvåsarna skulle bytas vid behov. Därefter skulle ladan ställas på nya hörnstenar så att fastighetsägare själv skulle kunna lägga in golv och färdigställa.

En dag gick åt för projektledaren och kursledarna att åka från Edsbyn till Långänget för att träffa fastighetsägaren, mäta upp virke och planera vad som skulle göras. Det tog fastighetsägaren fem dagar att ta fram virke, städa ur ladorna (som inte var alltför belamrade) samt att ta ur golvplankorna. På kursens två dagar hann man lyfta och palla upp ladorna, byta syllvarvet på ena ladan och två syllar på andra ladan. Några golvåsar hann man inte med. Det återstår ca 10 dagars arbete för fastighetsägaren att återställa ladan.

Kursdeltagare, kursledare och fastighetsägare var nöjda med kursen men man måste utgå från att arbetet tar tid och att ladorna inte hinner färdigställas på en så kort tid även om man är många.

Rödfärgning av lador

I slutet av februari 2008 kom besked från Anna Hansson på Ockelbo kommun att man från dem var positiv till att låta årets kommunanställda ungdomar arbeta med målning av lador i sommar. Förhoppningen var att lador som åtgärdats med bidrag även skulle kunna erbjudas målning om fastighetsägaren håller färg. Efter en förnyad kontakt i maj hade det på kommunen konstaterats att tid för att handleda vid ladmålningen och skjutsa ut ungdomarna till objekten inte fanns och det är därför osäkert om det kommer att kunna genomföras. Intrasserade fastighetsägare får ta kontakt med Ockelbo kommun och därefter kan man besluta vad som görs.

Röjningsarbeten

I Ockelbo har inget röjningsprojekt diskuterats även om många i samband med ladbesiktningarna har påpekat att det växer igen snabbt. Genom bidraget i Utvald Miljö ingår ett skötselavtal som anger att fastighetsägaren under fem års tid ansvarar för att det ska vara röjt kring ladan. Kontroller och uppföljningar kommer att göras från länsstyrelsen.

Uppföljning

Eftersom projektet förskjutits i tid i förhållande till den tänkta slutredovisningen den 28 februari 2008 så fanns det projekttid kvar och en uppföljning har varit möjlig att göra. Den 31 mars var första ansökningstillfället för Utvald miljö och vid uppföljningen i maj hade 11 av 14 tillfrågade ladägare skickat in sina ansökningar. Besked om antal beviljade av dessa finns inte ännu. Effekten av satsningen i Ockelbo har varit stor och sannolikt hade många av dessa fastighetsägare inte skickat in någon ansökan utan det stöd som projektet gav dem. Efter telefonkontakt med de fastighetsägare vars lador har besiktigats så konstaterades att de som inte skickat in ansökningar motiverade det med att: en fastighetsägare glömt skicka in ansökan, en fastighetsägare är osäker om han ska fullfölja pga. ladans dåliga skick, en fastighetsägare trodde ladan måste göras klar i år men ska skicka in nu då ladan ska göras nästa år. Det har inte antytts något om att det varit problem med blanketterna eller några andra praktiska tveksamheter.

De som har flera lador har vanligen prioriterat en eller ett par lador för ansökan då man bedömt att det är vad man klarar av när det gäller tid och pengar.

Ett uppföljningsmöte hölls på länsstyrelsen den 26 maj 2008 med Pauline Englund och projektledaren. Åtgärdsprogrammen på ladorna i Ockelbo uppfattas som tydliga och enkla vid handläggningen men om de bidrar till att flera lador beviljas stöd går inte att fastställa nu.

Ladrenoveringsprojekt – Ovanåkers kommun Genomförandeplan

Planen var den att inom Ovanåkers kommun få till ett ladrenoveringsprojekt med medel ur landsbygdprogrammets Axel 3:s projektstöd till Bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet på landsbygden. För att kunna söka bidraget krävs en avsändare som uppfyller stödets krav, en enskild fastighetsägare kan inte söka projektstöd för en egen lada, och därför togs initiativet till att bilda en ideell förening. Ovanåkers kommun har tidigare drivit liknande projekt men vill nu överlåta ansvaret för fortsatta arbeten på de boende inom området. Målet blev att bilda en förening och att genomföra ett årsmöte samtidigt som möjligheterna att samordna fortsatta röjnings- och ladrenoveringsinsatser planerades. Därefter skulle projektet Rikt odlingslandskap upphöra och sedan var det tänkt att föreningen skulle ta över och sammanställa en projektansökan.

Interimsstyrelsen

Ovanåkers kommun har länge bedrivit olika projekt för att gynna kulturmiljön och även utveckla produktion inom den och användandet av kulturmiljön. Att starta upp verksamheten via kommunen har varit nödvändigt då de boende inom kommun inte själva har tagit påtagliga initiativ till att utveckla möjligheterna med turism och att se kulturmiljön som en resurs. Under de tio år som projekt med fokus på den bebyggda historiska miljön har funnit så har attityden förändrats och intresset för den egna kulturmiljön har fördjupats. Möjligheterna att söka byggnadsvårdsbidrag och ladubidrag samt att delta i kommunala renoveringsprojekt har nått ut till många fastighetsägare och det är därför inte nödvändigt att uppmuntra till ett bevarande utan mer att verkställa bevarandet genom att skapa förutsättningar.

Under tidigare projekt har behovet av intresseföreningar, företagskooperativ och liknande kommit upp. En tradition av enmans- eller enfamiljsföretag inom jordbruken har varit ett visst motstånd mot sammanslutningar i föreningsform, särskilt när det har kallats kooperativ. Inom Projekt Rikt odlingslandskap var målsättningen var utgångspunkten att man inom Ovanåkers kommun skulle arbeta med en större projektansökan istället för enskilda ladbidrag som i Ockelbo. Motivet till att göra ett projekt är att föreningen vill prioritera vissa geografiska områden, främst turistvägen benämnd Stora Hälsingegårdars väg, och genom projektet kunna få med även de som inte självmant

vill satsa på sina lador och odlingsmarker. Att söka ladbidraget innebär ofta en kostnad och arbetsinsats som är större än om man deltar i ett ladprojekt. I Ovanåker har målsättningen varit att genom renovering av landskapet skapa en positiv upplevelse för den gryende turismen i kommunen. Detta presenterades för Arne Stenberg och Olle Berglund på Ovanåkers kommun den 23 november 2007. Då diskuterades två alternativ: att en separat lad- och röjningsförening skulle bildas eller så skulle en större förening bildas för att även inrymma verksamheter som köttproduktion, eftersom betesdjur är nödvändiga för att hålla nyröjda marker öppna, samt turism efter vägsträckan. Kommunen valde att ta tillfället i akt och engagera sig i att få till en större förening som för dem skulle kunna fungera som en medpart i framtida utvecklingsarbeten.

Tiden för genomförandet av Projekt Rikt odlingslandskap var begränsat till den 28 februari, för att det skulle kunna ingå i slutredovisningen av ekonomibyggnadsprojektet på RAÄ, och därför måste bildandet av föreningen ske snabbt. Kontakter togs med personer som tidigare aktivt medverkat vid landskapsprojekten så att en interimstyrelse kunde bildas och ett årsmöte planeras och genomföras. Målsättningen var att använda sig av det nätverk som bildats kring Projekt Stora Hälsingegårdars väg där kommunen bl.a. arbetat med röjning och ladrenovering. Vägsträckningen från gården Ol-Anders i Alfta till hembygdsgården Mårtens i Edsbyn användes som rekryteringsområde för styrelsemedlemmar. Föreningsverksamhet och styrelseengagemang lockar få och därför var det svårt att hitta styrelsemedlemmar efter hela vägsträckningen. Målet var att få med brukare med mark och djur som även kan se arbetet i föreningen som nytta i egen sak. Från Roteberg i Edsbyn rekryterades Hans Einarsson som är köttproducent och även entreprenör inom röjningsbranschen. Från Roteberg är även Lars Mittjas som är fårbonde och har turistiskt verksamhet i sin fäbod inom riksintresseområdet Norsbo. Från Vängsbo i Edsbyn hämtades Staffan Iljegård som bl.a. har varit ordförande i LRF och har köttdjur. Från Långhed i Alfta kommer Ulla Mortimer som är aktiv inom häst och turismsektorn. Från Knåda i Edsbyn kommer Olle Berglund som genom sin anställning på kommunen arbetat i de projekt som där genomförts. Från Knåda kommer också Mimmi Göllas som i egenskap av projektledare för Rikt odlingslandskap har ett intresse i föreningen. Ett förslag på föreningsnamn och stadgar togs fram, lokal och program för årsmötet spikades och valberedningen arbetade fram ett förslag på styrelse. Det beslutades att mötet skulle hållas i Långheds bygdegård, som ligger inom området, så att vi skulle komma till våra framtida medlemmar och inte tvärtom. Mötestiden sattes till kl.19 så att de som har djur skulle ha hunnit "stöka" klart för kvällen. Därmed kunde en inbjudan till årsmötet skickas ut. Utskick gjordes enligt de deltagarlistor som finns från Projekt Stora Hälsingegårdars väg eftersom deltagarna där har gemensamt intresse med den nya föreningen. Kopiering och utskick skötte Ovanåkers kommun. En annons sattes in i det lokala veckobladet Voxnadalsnytt och annonskostnaden tog kommunen liksom kostnaden för hyra av Långheds bygdegård medan kaffe och smörgås skulle säljas av bygdeföreningen.

Årsmöte i nybildade Föreningen Stora Hälsingegårdars väg.

Föreningens vision

Föreningens arbete ska fastställas i en verksamhetsplan men målsättningen är att ha flera arbetsgrupper med olika inriktning för att få ett stort deltagande bland medlemmar. Ett framtida krav blir att man måste vara medlem för att få ingå i de renoverings- och röjningsprojekt som föreningen ska arbeta med.

Årsmötet

Måndagen den 25 februari kl.19 genomfördes årsmötet i Långheds bygdegård. På närvarolistan finns 51 namn och en som anmält att han inte skrivit på listan, så sammanlagt 52 personer deltog i mötet. Mötet inleddes med att interimsstyrelsens ordförande Mimmi Göllas presenterade en föreningsvision. Därefter tog årsmötesförhandlingarna under ledning av Staffan Iljegård vid. Stämningen vid mötet var mycket god och uppsluppen. Den enda fråga som diskuterades var namnet på föreningen som hade getts arbetsnamnet Föreningen Kulturvägen i Ovanåker. Ett förslag på att knyta an till det tidigare projektet antogs av årsmötet och därmed blev föreningsnamnet Föreningen Stora Hälsingegårdars väg. Inför mötet hade besked lämnats att Vägverket hade godkänt det föreslagna namnet Stora Hälsingegårdars väg vilket innebär att vägsträckan kommer att brunvitskyltas med namnet under 2008. Styrelsen valdes, ett medlemspris sattes till 100kr och då bara en kort övrig fråga togs upp så kunde mötet

avslutas. Efter kaffepausen presenterades kommande sommaraktiviteter längs Stora Hälsingegårdars väg. Det finns redan många föreningar och företagare som kan erbjuda ett stort utbud av aktiviteter så det känns motiverat att fortsätta arbetet med att skapa attraktiva miljöer för både arrangörer och besökare.

Projektansökan

Genom föreningens bildande görs en bred satsning på helheten kring sträckan Stora Hälsingegårdars väg. Samverkan mellan den nya föreningen, befintliga föreningar och enskilda företagare samt boende är mycket viktigt. Miljön ska gynna verksamheter som leder till ökad företagsamhet så att resurser frigörs och intresset väcks för ett fortsatt arbete med kulturmiljön och framför allt att underhålla och vårda redan genomförda insatser. Att renovera lador är av intresse för den enskilde markägaren men av ännu större intresse för dem som ska marknadsföra bygden och upplevelsemöjligheterna där. Ett öppet, välskött odlingslandskap med renoverade lador ger en positiv bild av ett välmående samhälle som förhoppningsvis får människor att vistas länge i trakten och till och med att vilja flytta till Ovanåkers kommun. Det nya inslaget med turism gynnar bevarandet av kulturmiljön och den lokala särart som man kan gissa att turister vill uppleva då de valt att besöka Hälsingland.

En projektansökan om ladrenoveringar kommer i första hand att omfatta områden som sammanfaller med de områden som berörs av pågående röjningsinsatser och områden där ansökan om stöd för att fortsätta öppna upp ska skickas in. Områden som öppnas måste ha en brukare med betesdjur eftersom återuppväxningstakten är snabb. Det är meningslöst att ta ned sly och träd på större ytor om de inte betas direkt efter insatsen. Det är ofta i områden där sly och skog tas ned som lador kommer fram då nya siktlinjer bildas. Det är en fantastisk känsla att se odlingslandskapet som finns på foton från 1900-talets första hälft återskapas var efter ytor öppnas och lador renoveras. Den positiva upplevelsen delas av många boende inom området som spontant uttrycker sitt stöd för arbetet och flera efterfrågar samma typ av arbetsinsatser i sina egna närområden. Det finns inte längre någon skepticism bland de boende utan de ställer upp med egen tid och även materialkostnader när det blir aktuellt att renovera lador.

Till skillnad från Ockelbo kommun där bidraget från Utvald Miljö används för att renovera lador så ska Föreningen Stora Hälsingegårdars väg i Ovanåkers kommun arbeta i projektform. Det finns samma samordningsvinster att göra som i Ockelbo när det gäller upphandling av lador. Konkurrensen gynnas genom att flera företag kan vara med att räkna på jobben istället för att kommunanställda snickare utför arbetena. På så sätt ska intresset stärkas bland byggfirmorna att arbeta med byggnader i kulturmiljön. Från vissa håll har missnöje uttryckts från företag att kommunen har anställda snickare i egna projekt där åtgärder görs hos enskilda fastighetsägare. För att samordna arbets-

insatserna kommer en projektledare att behövas. Projektledarens tid kommer att behövas finansieras med projektmedel men hela arbetet inför ansökan med upphandlingar och projektansökan sköts av föreningen på ideell tid.

Inom projekttiden har det inte gått att hitta en lösning på hur projektmedel ska kunna tillföras ett lad- och röjningsprojekt i Ovanåker. Eftersom det inte har funnits några villkor att presentera för lad- och markägare så har sådana kontakter inte tagits. Tillammans med Olle Berglund på Ovanåkers kommun har områden där kontakter med fastighetsägare sedan tidigare har tagits besökts för att undersöka hur ladbeståndet ser ut inför ett framtida projekt.

Uppföljning

Genom årsmötets genomförande och föreningens bildande slutfördes en del av det som var mål med Projekt Rikt odlingslandskap. Eftersom projektet förskjutits i tid i förhållande till den tänkta slutredovisningen den 28 februari 2008 så fanns det projektid kvar och en uppföljning har varit möjlig att göra. Någon lösning på hur ett lad- och röjningsprojekt ska finansieras har under projekttiden inte hittats. Under projektets gång har villkoren för det regionala Leader börjat bli klara och möjligheterna att rikta ansökan dit ska undersökas.

Ett uppföljningsmöte hölls på länsstyrelsen den 26 maj 2008 med Håkan Sundelin och projektledaren. Där framkom att en konkret projektansökan måste lämnas in så att den kan vägas mot det regelverk som finns för beviljandet av pengar ur Landsbygdsprogrammet. Även Leader följer snarlika bestämmelser så även där måste en prövning göras mot en befintlig ansökan.

Förslag till olika genomförandemodeller

Syftet med Projekt rikt odlingslandskap och röjningar har varit att hitta modeller för en fortsättning att renovera det öppna landskapet. Stödformen Utvald miljö är enklast att arbeta med då projektstöd till renovering av enskild egendom, även om det gagnar turismen inom ett område, inte finns att tillgå. Att samordna ansökningarna till Utvald miljö, på det sätt som genomfördes i Ockelbo, är att rekommendera. Intresserade ladägare tar själva initiativ att delta i möten och boka besiktningar samt att fylla i ansökningar samtidigt som de får hjälp med åtgärdsförslag och en "spark i baken" så att de kommer igång. Erfarenheterna därifrån är mycket positiva.

En projektkalkyl för en projektledare i ett arbete liknande det i Ockelbo kan grovt se ut som följer:

- besiktning av lador inkl. digitalfoton 1h/lada (samtalet med fastighetsägaren är mycket viktig)
- skriva protokoll och posta 2h/lada

- restid (beroende på varifrån och till vart) x h/besöksdag
- telefontid med fastighetsägare 2h/lada (bokning och uppföljning, det senare är viktigt så att ansökningarna verkligen kommer in)
- upptaktsträff 12h (skriva inbjudan, förbereda presentation, genomförande)
- avstämningsträff 12 h (skriva inbjudan, förbereda presentation, genomförande)

Olika genomförandemodeller kan användas med variationer. Nedan följer ett försök till att lista steg för steg vad de olika modellerna innebär och har för fördelar respektive nackdelar.

Samordnad ansökan, projektstöd och projektanställda snickare

En samordnad projektansökan där alla lador/röjningsytor ska åtgärdas av projektanställda hantverkare. I projektansökan finns ett ungefärligt antal lador och en ungefärlig yta som ska åtgärdas redovisad. Förutsättningen är att det finns en ekonomisk förening eller annan organisation (t.ex. en kommun) bakom med eget kapital för att ligga ute med löner, milersättning, verktygshyra etc. I nedanstående text kallas denna juridiska part kort för "organisationen". Organisationen tar på sig arbetet att på egen tid (medfinansiering i projektet) arbeta med punkterna 1.1 och 1.2.

1. Förberedande arbeten

1.1. Avgränsning av område

Organisationen bestämmer inom vilket område ansökan ska göras. Valet av område hör samman med vilken typ av projektmedel som ska sökas.

1.2. Projektansökan

Organisationen skriver en projektansökan. Kostnadsunderlagen är uppskattningar. Projektansökan omfattar praktiskt genomförande, administration och underhandskontakter för en projektledare och slutrapportering. Projektansökan anger tidsplan.

2. Beviljande av projektstöd

Att ansökan beviljas i enlighet med projektansökan är en förutsättning för en fortsättning. Organisationen anlitar en extern projektarbetare på ett tidsbegränsat uppdrag och förstärker den egna organisationen med arbetskraft t.ex. via arbetsförmedlingen. Projektledningen och det administrativa ansvaret ligger hos Organisationen.

3. Informationsträff

Organisationen och projektarbetare bjuder in till en informationsträff genom utskick eller annons, bokar lokal och ordnar fika. På mötet presenteras projekttiden som omfattar renovering av lador och röjning av igenvuxen mark. Intresserade fastighetsägares kontaktuppgifter samlas in.

4. Förberedande av projekt och fastighetsägarkontakt

Den som tilldelats arbetet i projektet tar fram åtgärdsförslag till ladorna och röjningsarbetets omfattning preciseras. Protokoll upprättas så att fastighetsägare och snickare vet vad som ska göras. I samband med det görs individuella besök hos fastighetsägarna så att de blir väl införstådda med vad det är för villkor som gäller för medverkan.

Ev. kan en ny informationsträff anordnas där projektledaren och projektsnickare medverkar så kan allt bestämmas då när det gäller tidplan och virke. Målet är att projektmedlen ska finansiera arbetstiden för de projektanställda snickarna medan fastighetsägaren står för material som virke och plåt och visst eget arbete som städning. Det finns en ekonomisk vinst för fastighetsägarna att samordna materialbeställningar och framkörning. Den fördelningen ökar fastighetsägarens engagemang i projektet.

5. Genomförande

Virke och material körs fram till ladan av fastighetsägaren. Snickarna genomför arbetet.

6. Delrapportering och delfakturering

Organisationen förutsätts ha ett kapital och kan därför hantera snickarnas/röjarnas och projektledarens månadsvisa fakturor. Beroende på projektets omfattning så kan projektledaren delredovisa arbetet för att kunna rekvirera pengar till entreprenören och sina egna kostnader som projektledare. Delrekvirering kan kanske bara göras en eller ett par gånger innan slutredovisningen och därför måste organisationen ligga ute med pengar.

7. Slutredovisning

Projektet slutredovisas i enlighet med gällande regler och avslutas.

Fördelar

Ekonomisk trygghet för fastighetsägaren eftersom arbetskostnaden betalas av projektet. Oförutsedda skador som måste åtgärdas blir inte dyrare för ägaren men förbrukar mer av projektets tid.

Ägaren står kostnad för material och kostnaderna kan överslagsmässigt beräknas tidigt ur det åtgärdsförslag som ligger till grund för snickarnas arbete.

Om arbetet går fortare än beräknat kan en projektanställd snickare använda den tiden till att laga ytterligare en lada medan en entreprenör hade tagit tidsvinsten som egen vinst.

Nackdelar

Snickarna är inte låsta av åtgärds- och tidsförslaget och kan "maska" medan en entreprenör är kontrakterad att till en viss kostnad åtgärda det som står skrivet i åtgärdsförslaget.

Ev. sjukdom, kostnader för trasiga verktyg etc. står projektet för och belastar projektbudgeten.

Oförutsedda åtgärder och kostnader, som varken projektör eller entreprenör kunnat förutse, kan göra att projektet sinkas och att vissa lador/röjningsytor inte hinns med vilket kan göra fastighetsägare sura då de tagit fram material och förberett. Detta kan stävjas genom att vissa, mindre prioriterade lador/röjningsytor får en reservplats.

Fastighetsägarna är inte bundna till att delta i projektet utan omständigheter kan göra att någon hoppar av och då finns det mer tid i projektet än beräknas samtidigt som man i ansökan förbundit sig att åtgärda ett angivet antal lador/röjningsobjekt.

Samordnad ansökan, projektstöd och entreprenörer som genomför

En samordnad ansökan där alla lador/röjningsytor som ska åtgärdas presenteras för entreprenörer i ett samlat dokument, ett upphandlingsunderlag. (Liknar den upphandlingsform Länsstyrelsen Gävleborg använde då 26 lador på Järvsöholmarna, Ljusdals kommun, skulle upphandlas år 2007-08. Skillnaden var att det där fanns avsatta medel hos länsstyrelsen så att ägaren, Storskifteslaget, inte behövde göra en projektansökan utan kunde söka ordinarie byggnadsvårdsbidrag.) Framtagandet av upphandlingsunderlaget måste finansieras innan start. Förutsättningen är att det finns en ekonomisk förening eller annan organisation (t.ex. en kommun) bakom med eget kapital för att ligga ute med löner, milersättning, verktygshyra etc. I nedanstående text kallas denna juridiska part kort för "föreningen". En förening tar på sig arbetet att ideellt arbeta med punkterna 1.1, 1.2, 1.3, 3 och 4. Ev. kan något ekonomiskt stöd till en projektledare sökas för att genomföra dessa.

1. Förberedande arbeten

1.1. Avgränsning av område

Föreningen bestämmer inom vilket område ansökan ska göras. Valet av område hör samman med vilken typ av projektmedel som ska sökas.

1.2. Informationsträff

Föreningen bjuder in till en informationsträff genom utskick eller annons, bokar lokal och ordnar fika. Insatsen kräver kapital till porto, annons, lokal och ev. arbetsinsats. På mötet presenteras projekttiden som omfattar renovering av lador och röjning av igenvuxen mark. Intresserade fastighetsägares kontaktuppgifter samlas in.

1.3. Förberedelser för upphandling

Föreningen söker särskilda medel för att ta fram upphandlingsunderlag om kompetens inte finns inom den egna föreningen. Konsult eller liknande kontrakteras.

2. Upphandlingsunderlag

Den som tilldelats uppdraget tar fram ett upphandlingsdokument där bl.a. ladornas åtgärdsförslag och röjningarbetets omfattning presenteras samt villkoren för uppdraget. Målet är att projektmedlen ska finansiera arbetstiden för entreprenören medan fastighetsägaren står för material som virke och plåt och visst eget arbete som städning. Den fördelningen ökar fastighetsägarens engagemang i projektet. Underlaget till dokumentet tas fram genom besiktning av ladorna, gärna tillsammans med fastighetsägaren, och de marker som ska åtgärdas. När dokumentet har färdigställts distribueras det till tilltänkta entreprenörer. Konsulten finns tillgänglig för frågor om underlaget under upphandlingstiden, därefter är det uppdraget avslutat. Ev. sökta projektmedel rekvideras av föreningen för att betala konsulten.

3. Anbudsöppning

Föreningen bestämmer bland inkomna anbud vem som ska få uppdraget. Ännu kan inte något kontrakt upprättas mellan föreningen och hantverkaren eftersom ansökan om projektmedel inte är inskickad ännu. Det betyder att hantverkaren ska vara frisk, firman existera och ha tid att genomföra arbetet när projektansökan har beviljats.

4. Projektansökan

Föreningen skriver en projektansökan. Kostnadsunderlag finns genom det anbud som har antagits. Projektansökan omfattar praktiskt genomförande, administration och underhandskontakter för en projektledare och slutrapportering. Projektansökan anger tidsplan.

5. Beviljande av projektstöd

Att ansökan beviljas i enlighet med projektansökan är en förutsättning för en fortsättning. Föreningen anlitar eller anställer en projektledare.

6. Förberedande av projekt och fastighetsägarkontakt

Berörda fastighetsägare och entreprenören informeras av den nu anställda projektledaren att projektet startar och nödvändiga förberedelser som framtagning av virke, beställning av plåt, urstädning av lador vidtas. Virke och material körs fram till ladan av fastighetsägaren. Det finns en ekonomisk vinst för fastighetsägarna att samordna materialbeställningar och framkörning. Att ansvaret för materialet tillfaller fastighetsägaren gör att deras medverkan och engagemang blir större vilket är nödvändigt för kvalitet i projektet. Ev. kan en ny informationsträff anordnas där projektledaren och entreprenören medverkar så kan allt bestämmas då när det gäller tidplan och virke.

7. Genomförande av projekt

Entreprenör etablerar sig på platsen och påbörjar arbetet.

8. Delrapportering och delfakturering

Föreningen förutsätts ha ett kapital och kan därför hantera entreprenörens och projektledarens månadsvisa fakturor. Beroende på projektets omfattning så kan projektledaren delredovisa arbetet för att kunna rekvirera pengar till entreprenören och sina egna kostnader som projektledare. Delrekvirering kan kanske bara göras en eller ett par gånger innan slutredovisningen och därför måste föreningen ligga ute med pengar.

9. Slutredovisning

Projektet slutredovisas i enlighet med gällande regler och avslutas.

Fördelar

Ekonomisk trygghet för fastighetsägaren eftersom arbetskostnaden betalas av projektet. Oförutsedda skador som måste åtgärdas blir inte dyrare för ägaren men förbrukar mer av projektets medel.

Ägaren står kostnad för material och kostnaderna kan överslagsmässigt beräknas tidigt ur det åtgärdsförslag som ligger till grund för upphandlingen.

Entreprenören är låst av åtgärdsförslaget och kan inte "maska" på samma sätt som om föreningen skulle ha en projektanställd snickare. Firman är kontrakterad att till en viss kostnad åtgärda det som står skrivet i åtgärdsförslaget.

Ev. sjukdom, kostnader för trasiga verktyg etc. står entreprenören för och det belastar inte projektet.

Nackdelar

Oförutsedda åtgärder och kostnader, som varken projektör eller entreprenör kunnat förutse, kan göra att projektet sinkas och att vissa lador/röjningsytor inte hinns med vilket kan göra fastighetsägare sura då de tagit fram material och förberett. Detta kan stävjas genom att vissa, mindre prioriterade lador/röjningsytor får en reservplats. Fastighetsägarna är inte bundna till att delta i projektet utan omständigheter kan göra att någon hoppar av och då finns det mer tid i projektet än beräknas samtidigt som man i ansökan förbundit sig att åtgärda ett angivet antal lador/röjningsobjekt. Om arbetet går fortare än beräknat har entreprenören rätt att ta ut en vinst medan en projektanställd snickare skulle kunna använda den tiden till att laga ytterligare en lada.

Samordnad ansökan och projektstöd men enskilda avtal med entreprenör

Enskilda ansökningar där fastighetsägaren presenterar ladorna/röjningsytorna för en entreprenör eller flera olika entreprenörer beroende på vilka kontakter fastighetsägaren väljer att ta. En ideell förening ansöker om projektstöd för att bekosta snickarnas arbete. Förutsättningen är att det finns en ideell förening bakom utan eget kapital för att ligga ute med löner, bilersättningar, verktygshyra etc. Föreningen tar på sig arbetet att ideellt arbeta med punkterna 1.1, 1.2 och 3. Ev. kan något ekonomiskt stöd till en projektledare sökas för att genomföra dessa.

1. Förberedande arbeten

1.1. Avgränsning av område

Föreningen bestämmer inom vilket område ansökan ska göras. Valet av område hör samman med vilken typ av projektmedel som ska sökas.

1.2. Informationsträff

Föreningen bjuder in till en informationsträff genom utskick eller annons, bokar lokal och ordnar fika. Insatsen kräver kapital till porto, annons, lokal och ev. arbetsinsats. På mötet presenteras projektidén som omfattar renovering av lador och röjning av igenvuxen mark. Intresserade fastighetsägares kontaktuppgifter samlas in.

2. Framtagande av åtgärdsförslag

Fastighetsägarna besöker sina respektive lador/röjningsytor, kanske tillsammans med entreprenör, för att titta på skador och åtgärder. Önskvärt är att ett enkelt besiktningssprotokoll i form av kryssblankett med förskrivna åtgärder används. (En sådan blankett borde kunna hämtas via länsstyrelsens hemsida.) Blanketten kan sedan användas även vid slutbesiktningen för att pricka av att allt har blivit gjort. Virkes- och materialbehov fastställs och noteras på besiktningssblanketten. En kopia av blanketten ger entreprenören underlag för en offert. Offerten skrivs ut med fastighetsägaren som mottagare. Ännu kan inte något kontrakt upprättas mellan fastighetsägaren och hantverkaren eftersom ansökan om projektmedel inte är inskickad ännu. Det betyder att

hantverkaren ska vara frisk, firman existera och ha tid att genomföra arbetet när projektansökan väl har beviljats. Ev. kan föreningen söka särskilda medel för att anlita en konsult eller liknande att göra åtgärdsförslagen.

3. Projektansökan

Föreningen skriver en projektansökan. Kostnadsunderlag finns genom de offerter som har lämnats till fastighetsägarna. Projektansökan omfattar praktiskt genomförande, administration och underhandskontakter för en projektledare och slutrapportering. Projektansökan anger tidsplan.

4. Beviljande av projektstöd

Att ansökan beviljas i enlighet med projektansökan är en förutsättning för en fortsättning. Föreningen anlitar en projektledare.

5. Förberedande av projekt

Berörda fastighetsägare och entreprenören informeras av den nu anställda projektledaren att projektet startar och avtal mellan fastighetsägare och entreprenör sluts. Nödvändiga förberedelser som framtagning av virke, beställning av plåt, urstädning av lador vidtas. Virke och material körs fram till ladan av fastighetsägaren. Det finns en ekonomisk vinst för fastighetsägarna att samordna materialbeställningar och framkörning. Att ansvaret för materialet tillfaller fastighetsägaren gör att deras medverkan och engagemang blir större vilket är nödvändigt för kvalitet i projektet. Ev. kan en ny informationsträff anordnas där projektledaren medverkar så kan allt bestämmas då när det gäller tidplan och virke.

6. Avtal sluts mellan fastighetsägare och förening

Ett avtal tecknas mellan fastighetsägaren och föreningen där betalningsvillkoren fastställs. Fastighetsägaren måste ligga ute med betalningen till entreprenören till dess att projektet har delredovisats eller slutredovisats då projektmedlen kan hämtas in. Projektet bekostar arbetstid, enligt den offert som snickaren har lämnat till fastighetsägaren, medan ev. tillkomna kostnader står fastighetsägaren för. Byggarantin på två år måste finnas kvar hos fastighetsägaren. Avtalet behövs så att föreningen inte ska kunna drabbas av ev. merkostnader utöver det som projektstödet medger. Entreprenören kan inte genomföra åtgärder som innebär en merkostnad utan att fastighetsägaren har godkänt arbetet och där för kan fakturan för merkostnaden skickas till fastighetsägaren och inte till föreningen.

7. Genomförande av projekt

Entreprenör etablerar sig på platsen och påbörjar arbetet.

8. Delrapportering och delfakturering

Föreningen har inget kapital och kan därför inte hantera entreprenörens och projektledarens månadsvisa fakturor.

alt 1) Fastighetsägaren betalar entreprenörens faktura, motsvarande det belopp som offerten angett och ligger ute med pengarna till dess att projektet har del- eller slutredovisats. Föreningen kan därefter betala ut till den enskilde fastighetsägaren.

alt 2) Entreprenören skickar sin faktura ställd till föreningen på den summa som offerten motsvarar. Ev. merkostnader går direkt till fastighetsägaren.

Beroende på projektets omfattning så kan projektledaren delredovisa arbetet för att kunna rekvirerar pengar till entreprenören och sina egna kostnader som projektledare. Delrekvirering kan kanske bara göras en eller ett par gånger innan slutredovisningen och därför måste föreningen ligga ute med pengar.

9. Slutredovisning

Projektet slutredovisas i enlighet med gällande regler och avslutas.

Fördelar

Ägaren står kostnad för material och kostnaderna kan överslagsmässigt beräknas tidigt ur det åtgärdsförslag som ligger till grund för upphandlingen.

Entreprenören är låst av åtgärdsförslaget och kan inte "maska" på samma sätt som om föreningen skulle ha en projektanställd snickare. Firman är kontrakterad att till en viss kostnad åtgärda det som står skrivet i åtgärdsförslaget.

Ev. sjukdom, kostnader för trasiga verktyg etc. står entreprenören för och det belastar inte projektet.

Nackdelar

Nackdelen med offerten för fastighetsägaren är att oförutsedda åtgärder och kostnader, som varken projektör eller entreprenör kunnat förutse, inte kommer täckas av projektet utan endast den summa som offerten anger betalas ut.

Fastighetsägaren kommer också att behöva betala entreprenören i avvaktan på att projektet slut- eller delredovisas.

Fastighetsägarna är inte bundna till att delta i projektet utan omständigheter kan göra att någon hoppar av och då finns det mer tid i projektet än beräknas samtidigt som man i ansökan förbundet sig att åtgärda ett angivet antal lador/röjningsobjekt. Ett avhopp är ett kontraktsbrott gentemot entreprenören som man har enskilt avtal med. Om arbetet går fortare än beräknat har entreprenören rätt att ta ut en vinst medan en projektanställd snickare skulle kunna använda den tiden till att laga ytterligare en lada. Fastighetsägaren betalar moms, som inte täcks av projektet, på arbetskostnaden och kommer att ligga ute med den summan fram till deklaration nästkommande år.

Enskild ansökan men gemensam start

Enskilda ansökningar där fastighetsägaren presenterar ladorna/röjningsytorna för en entreprenör eller flera olika entreprenörer beroende på vilka kontakter fastighetsägaren väljer att ta. Förutsättningen är att det finns en ideell förening bakom utan eget kapital för att ligga ute med löner, milersättning, verktygshyra etc. Föreningen tar på sig arbetet att ideellt arbeta med punkterna 1.1 och 1.2. Ev. kan något ekonomiskt stöd till en projektledare sökas för att genomföra dessa. (Kan fungera som "uppvärma-re" inför framtida ladprojekt och bildande av förening på liknande sätt som projekten i

Ovanåker fungerat som start för bildande av förening och projektansökan. I Ockelbo innebar ladprojektet 2008 att fastighetsägarna fick hjälp att upprätta åtgärdsförslag och ta foton, men det var sedan deras ensak att skicka in ansökan till länsstyrelsen.)

1. Förberedande arbeten

1.1. Avgränsning av område

Föreningen bestämmer inom vilket område ansökan ska göras. Valet av område hör samman med vilken typ av projektmedel som ska sökas.

1.2. Informationsträff

Föreningen bjuder in till en informationsträff genom utskick eller annons, bokar lokal och ordnar fika. Insatsen kräver kapital till porto, annons, lokal och ev. arbetsinsats. På mötet presenteras projekttiden som omfattar renovering av lador och röjning av igenvuxen mark. Intresserade fastighetsägares kontaktuppgifter samlas in.

2. Framtagande av åtgärdsförslag

Fastighetsägarna besöker sina respektive lador/röjningsytor, kanske tillsammans med entreprenör, för att titta på skador och åtgärder. Ansökningsblanketten om Utvald miljö fylls i. Ännu kan inte något kontrakt upprättas mellan fastighetsägaren och hantverkaren eftersom ansökan om ladubidrag inte är inskickad ännu. Ev. kan föreningen söka särskilda medel för att anlita en konsult eller liknande att göra åtgärdsförslagen.

3. Ansökan

Den enskilde fastighetsägaren skickar in sin ansökan till länsstyrelsen.

4. Beviljande av ansökan

Att ansökan beviljas är en förutsättning för en fortsättning.

5. Genomförande av projekt

Fastighetsägare eller entreprenör genomför renoveringen.

6. Betalning av entreprenör

Fastighetsägaren betalar entreprenören.

7. Slutredovisning

Slutredovisas i enlighet med gällande regler till länsstyrelsen. Bidraget betalas ut till fastighetsägaren.

Fördelar

Arbetet kan göras av fastighetsägaren själv och ändå betalas bidraget ut.

En entreprenör är låst av åtgärdsförslaget om han lämnat offert.

Ev. sjukdom, kostnader för trasiga verktyg etc. står entreprenören för och det belastar inte fastighetsägaren.

Nackdelar

Fastighetsägaren ligger ute med pengar om entreprenör har anlits till dess att bidraget betalas ut.

Nackdelen med offerten för fastighetsägaren är att oförutsedda kostnader inte kommer att täckas av bidraget. Bidraget är ett schablonbidrag som täcker delar av kostnader för arbete och material.

Att kostnadsberäkna åtgärder på en lada

Problemet med att ladorna är svårbesiktigade gör att en entreprenör vid fast pris måste räkna på ett värsta scenario där även åsar och syllar som man inte kommer åt att se måste förutsättas vara så dåliga att de ska bytas. Ladägaren vill ju att ladan ska vara komplett efter åtgärd även om det under hand kommer fram att en dold ås var dålig. Ett fast pris i ett anbud har entreprenören rätt att fakturera även om jobbet går någon dag snabbare eftersom det är slutresultatet, en renoverad lada, som man har gett pris på. Genom att istället arbeta med takpris, som anger att mer än så behöver inte ladägaren betala, så kan beställaren slippa betala för merparten av det jobb som aldrig blir gjord utan uteblivna arbetsdagar räknas istället ifrån den angivna summan. Takpriset sätts också högt för att oförutsedda åtgärder ska kunna inkluderas och entreprenören har rätt att tillgodoräkna sig en viss vinst. Ett problem vid takpris kan vara om en entreprenören avsätter tid, en hel sommar, för att arbeta med t.ex. tio lador utifrån värsta scenariot och därför säger ifrån andra arbeten. När ladrenoveringarna väl har startat konstateras det att bara fem av ladorna som var i så dåligt skick att all beräknad tid förbrukas medan de andra fem går snabbt att åtgärda. Därmed har bara halva sommaren gått åt tidsmässigt och den välmenande entreprenören är plötsligen utan arbete.

Bäst är förstås om ladan är så väl urstädad och föreberedd att allt timmer kan besiktigas och ett korrekt anbud kan ges direkt. Ladan töms på innehåll och några golvplaner lyfts upp så att golvåsarna går att besiktiga. Viktigast är att stockändarna är synliga där de möter syllen då de ofta rötskadas i sin anslutning mot syllen och mister bärkraft. Träd och sly närmast ladan tas ned så att det enkelt går att ta sig runt byggnaden. Jord närmast syllarna grävs bort med spade. Även jorden som ligger närmast syllen i inkörsrampen grävs bort så att tröskeln går att besiktiga. Ladans känsliga partier, syllar och åsar, är nu frilagda så skadornas omfattning nu går att bedöma. Samtidigt kan virkesdimensioner (längder, bredder och tjocklekar) mätas och deras ytbehandling (sågade, barkade, bilade) fastställas. Därmed kan en materiallista sammanställas och en realistisk kostnadsberäkning anpassad efter ladan göras. Fastighetsägaren får besked om kostnaden och kan ta ställning till om ett eventuellt beviljat bidrag på 14.300kr är tillräckligt för att de ska vilja gå vidare med ladrenoveringen.

Schablontider för ladrenoveringar

Eftersom varje lada har olika förutsättningar beroende på hur den är byggd, var den är placerad och hur stora skadorna är så går det inte att ge generella uppgifter på hur lång tid en åtgärd tar. Dessutom är själva renoveringen helt beroende av vem som utför arbetet. Några riktlinjer kan ges vad gäller några av de vanligaste åtgärderna.

Uppgifterna kommer från snickarna Håkan Hildingsson, Knåda, och Per "Lång-Pelle" Ohlsson, Roteberg, som har varit med vid ladrenoveringsprojekt från 1997 i Ovanåkers kommun.

Byte av syllvarv på normalstor brädlada

- Tidsåtgång: 5 dagar x 2 man = 10 dagsverken

Tiden är beräknad på en lada med enkelt syllvarv där stolparna står intappade i syllramen och golvåsarna är infällda i syllen. Ovanstående är under förutsättning att ladan är urstädad, golvet är urtaget och virke finns framkört till ladan. Tiden inkluderar lyftning, rätning, nya grundstenar, byte av syllvarv och justering av trästolpar, byte av golvåsar och en lång bärlina samt snedsträvning av stolpar.

Byte av syllvarv på normalstor timmerlada

- Tidsåtgång: 5 dagar x 2 man = 10 dagsverken

Ovanstående är under förutsättning att ladan är urstädad, golvet är urtaget och virke finns framkört till ladan. Tiden inkluderar lyftning, rätning, nya grundstenar samt byte av syllvarv till nytt bilat timmer.

Omläggning av tak till pannplåt

- Tidsåtgång: 2 dagar x 2 man = 4 dagsverken

Tiden är beräknad på en vanlig lada med takyta på 80-100kvm. Ovanstående är under förutsättning att tegel, eternit eller annat är rivet så att spåntaket är blottlagt och att plåt samt virke finns framkört. Tiden inkluderar ställningsbyggande, spikning av läkt, plåt,nockplåt, vattplåt, takfotsbräder och vindskivor. Lagning av ev. takfotsskador ligger utanför då omfattningen varierar.

Nyttillverkning av enkla bräddörrar

- Tidsåtgång: 2 dagar x 1 man = 2 dagsverken.

Ovanstående är under förutsättning att virke finns framtaget. Tiden inkluderar spikning av två portar med fyra dörrblad med slät, stående panel och spikade naror och snedsträva.

Ett schablonvärde på ett dagsverke kan beräknas till 2.500kr/snickare och 3.000kr/snickare om resersättning m.m. inkluderas. Utöver det tillkommer moms, kostnader för material, ev. ställningar m.m.

Om ladorna i Ockelbo och Ovanåker Ockelboladan

Kortfattat kan sägas att ladorna inom byarna Mo, Norrbo, Tomtnäs, Svartsbo, Åkrarna och Sjulsbo har några gemensamma drag: de saknar årtal som anger byggår, det är med undantag för en timmerlada bara panelklädda brädlador, konstruktionsvirket i

Ockelbolada med ingång nära gaveln.

förhållandevis klent, takåsarna vilar på enkla stolpar i röstet som står på ett väggband, bockar bär takåsarna, tro och panel består ofta av okantat sågat virke, få snedsträvor styrar upp konstruktionen, dubbla syllvarv, genomkörning mitt på ladan eller vid en gavel, ofta panel som är skarvad, dropplist på gaveln, samtliga är rödmålade, nästan alla har pannplåt över ett äldre spåntak medan enstaka har eternittak.

Ovanåkersladan

Kortfattat kan sägas att ladorna i Ovanåkers kommun varierar mer i utförande än de i Ockelbo. Det finns ett mycket större antal rena timmerlador kvar medan brädladorna inte alls dominerar som i Ockelbo. Brädladan i Ovanåker och Alfta har vanligen enkla syllvarv, lite grövre konstruktionsvirke än i Ockelbo, mera stolpar och snedsträvor som stärker konstruktionen, genomkörning mitt på ladan, ofta spån och tegel på taket och inte lika många med pannplåt som i Ockelbo.

Framtida underhåll av ladorna

Kontinuerligt underhåll med årlig översyn av tak, röjning av sly och bortgrävande av hög marknivå, är det som rekommenderas. Uppföljning är nyckelordet för framtida bevarande av ladlandskapen. De kulturmiljöbevarande myndigheterna bör avsätta resurser att följa upp insatser som görs i mer sammanhängande områden. Fastighets-

ägarna kommer att behöva det stödet även framöver och en påminnelse om att det är fler än den enskilde ladägaren som intresserar sig för lador. En byavandring, ett föredrag eller ett utskick av en fin folder kan fungera som väckarklocka och få fastighetsägarna att besöka sina lador igen för att röja sly eller gräva bort jord.

Bonus

När ett ladprojekt drar igång så uppstår det bonuseffekter. Vid ladbesiktningarna kommer frågor om hur andra byggnader kan och bör åtgärdas och om det finns bidrag att söka för åtgärder även av andra typer av hus. Diskussioner kring åldrar på hus och vad som är typiskt för byggnader i trakten tas upp. Kunskapen om den lokala kulturhistorien och kulturmiljövårdens organisation ökar hos den enskilde fastighetsägaren vilket medför att intresset och förståelsen för värdet att bevara och underhålla kommer naturligt. I Ovanåkers kommun, som under en längre tid aktivt har arbetat med sina kulturmiljöer, finns ett påtagligt intresse hos många kommuninnevånare att delta i aktiviteter kring kulturmiljön. På en period av ca 10 års tid har attityden förändrats märkbart när det gäller viljan att bevara den kulturmiljö man lever och verkar i. En stolthet över det lokala kulturarvet har ersatt den tidigare attityden att "det här är väl inget märkvärdigt".

Källor

Göllas, Mimmi *Lador i Norraladalen. Antikvarisk kontroll vid restaurering av ängslador*. Läns museet Gävleborg. Internrapport 1997:02.

Göllas, Mimmi *Lador på Myckelängarna. Antikvarisk kontroll vid restaurering av hölador*. Läns museet Gävleborg. Internrapport 1998:1.

Göllas, Mimmi *Lador på Hömyren, Edsbyn. Antikvarisk kontroll vid restaurering av hölador*. Läns museet Gävleborg. Internrapport 1998:2.

Göllas, Mimmi *Lador på Hömyren, Edsbyn. Antikvarisk kontroll vid restaurering av hölador, etapp II*. Läns museet Gävleborg. Slutredovisning 1998.

Göllas, Mimmi *Lador på Myckelängarna. Antikvarisk kontroll vid renoveringsetapp II*. Läns museet Gävleborg. Slutredovisning 1998.

Göllas, Mimmi *Lador i Vängsbo. Sammanställning av ladrestaureringsprojekt i Vängsbo by, Ovanåkers kommun, 2003*. Propus AB.

Göllas, Mimmi *Ekonomibyggnader i Älvkarhed. Sammanställning av restaureringsprojekt i byn Älvkarhed, Ovanåkers kommun, 2004*. Propus AB.

Göllas, Mimmi *Lador kring Sessman. Sammanställning av ladrestaureringsprojekt med lador tillhörande fastigheter i Knåda, Östra Roteberg, Östanå och Viken, Ovanåkers kommun, 2004*. Propus AB.

Göllas, Mimmi *Lador mellan Gamla landsvägen och väg 301*. Projektrapport LiP. 2006. MiGo.

Göllas, Mimmi *Lador i Gundbo, Näsbyn och Långhed*. Projektrapport LiP. 2006. MiGo.

Göllas, Mimmi *Lador i Alfta*. Projektrapport Stora Hälsingegårdars väg. 2007. MiGo.
Larsson, Jesper *Ladans landskap - hotad miljö. Förslag till en kampanj för bevarande av äldre ekonomibygnader i det norrländska odlingslandskapet*. Länsstyrelsen Jämtlands län. 2002.

Länsstyrelsen Gävleborg *Riksintressen i Söderhamns kommun*. Rapport 1996:9.
Ladbesiktningar i Ockelbo 2007-12-13, 2007-12-18, 2008-01-28, 2008-02-21, 2008-02-23

Fastighetsägares utsago

Intervju med Håkan Hildingsson, snickare, Roteberg 2008-02-05

Intervju med Per "Lång -Pelle" Ohlsson, snickare, Knåda 2008-02-05

Telefonintervju Per Norgren, snickare Alfta Skogstekniska, 2008-01-03

Telefonintervju Lena Landström, länsantikvarie, Länsstyrelsen Gävleborg 2008-02-28

Telefonintervju Erik Nordin, f.d. länsantikvarie, Länsstyrelsen Gävleborg 2008-02-28

Telefonintervju Jesper Larsson, doktorand, SLU 2008-04-11

Förteckning över bilagor

Projektplan

Agenda fram t.o.m. 2008-02-28

Projektplan

1 – Projektnamn

Rikt odlingslandskap – Ladurenoveringar och röjningar, en förstudie.

2 – Projektidé

Att utarbeta en modell för hur man genom lokal samverkan kan förmera resurser och uppnå ett rikt och öppet odlingslandskap.

3 – Erfarenheter från tidigare projekt

Jag har varit antikvariskt sakkunnig och projektledare i ett flertal större renoveringsprojekt där byggnader i det öppna odlingslandskapet har åtgärdats. Målsättningen där har inte bara varit att rädda de enskilda byggnaderna, utan att skapa en bild av den helhet som odlingslandskapet utgjorde och fortfarande utgör med öppna marker och tillhörande lador, trots att ladorna idag har förlorat sin ekonomiska betydelse. Projekten har inte bara uppskattats av fastighetsägarna utan även de som rör sig inom de restaurerade miljöerna.

Redan 1997 var jag med i det första ladrenoveringsprojektet i Ovanåkers kommun, då med arbetskraft från Arbetsförmedlingen. Mottagandet och efterfrågan från ladägare har varit så stor att man från Ovanåkers kommun efterhand engagerat sig alltmer i frågan. Kommunen anställde under 2003-2006 snickare genom ett Lokalt investeringsprogram, LiP, för att laga lador och röjare som röjt upp igenvuxna odlingsmarker inom områden som varit särskilt utpekade för sina natur-/kulturvärden. Jag har under denna period planerat, prioriterat och projekterat arbetena i nära samverkan med fastighetsägare och kommun. Under 2007 startade projekt Stora Hälsingegårdars väg i samma kommun vilket har bidragit till att ytterligare lador renoverats efter den aktuella vägsträckningen.

Engagemanget från berörda fastighetsägare i Ovanåkers kommun har varit stort och slutresultatet mycket gott. Erfarenheterna från detta arbete gör att det skulle vara intressant att utifrån detta hitta en arbetsmodell där även andra byar och kommuner kan ges en chans att renovera sina lador till en rimlig kostnad.

4- Vilka ska genomföra projektet

MiGo byggnadsvård, Mimmi Göllas – Projektledare.

Ovanåkers kn och Ockelbo kn – samarbetspartners

5 – Syfte och målgrupp

Syfte: Att utarbeta en modell för hur man kan arbeta med frågor som: Ett öppet landskap, bevarade lador, ökad turism och ökad lokal samverkan.

Jag söker projektstöd för att utröna om det är möjligt att skapa en modell för hur man på bästa sätt kan uppnå samverkan och synergieffekter genom att ena en bygd kring renoveringar och röjningar.

Målgruppen är primärt de boende i en bygd och sekundärt de turister som besöker bygden.

6 – Projektets mål

Förstudiens mål är att skapa förutsättningar för ett projekt med inriktning på att utveckla det lokala natur- och kulturarvet. I sikte finns det slutliga målet om att främja turismen och öka förståelsen för natur- och kulturmiljövärdena i landskapet.

Detta ska ske genom att i två försöksområden (i Ovanåkers och Ockelbo kommuner) kanalisera det lokala intresset för att bevara det öppna och bebyggda landskapet mot en gemensam handlingsplan.

7 – Genomförandeplan, inklusive tidsplan

Projektet påbörjas under hösten 2007. Då hålls möten i de utvalda försöksområdena för att fånga upp intresset för röjningar och renoveringar och samla inspiration och idéer för hur man i bygden kan tänka sig att samverka kring dessa frågor. Därefter vidtar arbete med att skapa en arena för den lokala samverkan. Detta arbete ska mynna ut i en samverkansidé och eventuellt en projektansökan från bygden.

Arbetet ska vara klart 2008-02-20.

8 – Plan för resultatredovisning

Förstudien ska resultera i en skriftlig rapport. Denna ska innehålla en beskrivning av processen och däri ska ingå framgångsfaktorer och eventuella motgångar. Där ska också framgå huruvida intresse finns för att gå vidare i denna process och om det bedöms vara möjligt att bedriva renoverings- och röjningsprojekt i denna form.

Denna ska sändas in till Riksantikvarieämbetet som sprider ut den till länen.

9 – Kostnadsbudget

Arbetstid projektledare 31 dagar – 115 000 kr exkl. moms.

Resor, övriga utgifter – 10 000 kr exkl. moms.

Agenda Ockelbo

2007-10-23 Möte på länsstyrelsen med Anna Sundberg. Samtal med Håkan Sundelin och Pauline Englund.

November – telefonsamtal kring den nya bidragsformen som håller på att utarbetas och kommande möten.

2007-11-15 Möte på Ockelbo kommun med Ann Christin Gagge och Anna Hansson. Samtal med Håkan Alkberg.

November – planering av möte med fastighetsägare i Ockelbo.

22-23 november – mötesinbjudan skickas ut.

December – mötesförberedelser inklusive utskick av pressrelease. En journalist från Arbetarbladet ringde och skrev inför mötet.

2007-12-05 Ladmöte med fastighetsägare i Ockelbo.

December – boka och förbereda ladbesiktningar.

2007-12-13 Ladbesiktningar i Ockelbo, 11 lador.

2007-12-18 Ladbesiktningar i Ockelbo, 15 lador.

December – skriva ladbesiktningssprotokoll.

Januari 2008 – skriva ladbesiktningssprotokoll. Ansökningsblanketterna blir klara.

2008-01-28 Ladbesiktningar i Ockelbo, 12 lador.

Januari – skriva rapport.

2008-02-05 Möte med Håkan Hildingsson och Per Ohlsson om ladkurs och schablontider för renoveringar.

2008-02-06 Skriva mötesinbjudan och skicka ut till uppföljningsmöte för ladägare.

2008-02-16 Uppföljningsmöte för ladägare i Ockelbo.

2008-02-21 Ladbesiktningar i Ockelbo, 11 lador.

Februari – skriva ladbesiktningssprotokoll.

Februari – skriva rapport.

Kommande:

Maj – ladrenoverings kurs för ladägare och företag.

Agenda Ovanåker

2007-11-23 Samtal på Ovanåkers kommun med Arne Stenberg och Olle Berglund där initiativet till en förening togs upp av Mimmi Göllas för att inom ladprojektets tidsram kunna göra en ansökan om ett ladrenoveringsprojekt.

2007-11-27 Möte med Hans Einarsson, Staffan Iljegård, Lars Mittjas, Olle Berglund och Mimmi Göllas för att undersöka intresset att starta en förening. Samtliga deltagande har varit nyckelpersoner vid tidigare röjnings- och ladrenoveringsinsatser. Beslöt att så snart som möjligt få ihop en interimsstyrelse och starta en förening.

Alternativet med ett kooperativ eller ekonomisk förening diskuterades. Att hantera stora bidrag, och att ha råd att ligga ute med pengar, kräver stor arbetsinsats från en styrelse och därför bildades en ideell förening.

December – inläsning av landsbygdsprogram etc. för att kunna motivera ett bifall av en ansökan om ladrenoveringsprojekt.

2007-12-12 Beslut om att bilda förening. Interimsstyrelsens möte med skrivning av stadgar.

Januari 08 – undersöka föreningsformer för att ha ladprojektet i.

2008-01-21 Interimsstyrelsens möte för att förbereda årsmötet.

2008-02-06 Möte på Ovanåkers kommun med Olle Berglund om områden som ska röjas.

Februari – förbereda årsmöte.

2008-02-16 Årsmöte Föreningen Stora Hälsingegårdars väg och därmed är en part som kan stå för ansökan om ladrenoveringsprojekt bildad.